

Vysoká škola ekonomická v Praze

Národohospodářská fakulta

Hlavní specializace: Ekonomie

Harmonizace fiskálních politik

bakalářská práce

Autor bakalářské práce: Petr Kosek

Vedoucí bakalářské práce: Ing. Jan Babin, CSc.

Rok obhajoby: 2011

Čestné prohlášení:

Prohlašuji na svou čest, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně a s použitím uvedené literatury.

Petr Kosek

V Praze, dne 10. 1. 2011

Poděkování:

Tímto způsobem bych chtěl poděkovat panu ing. Janu Babinovi, CSc. za poskytnutí cenných rad souvisejících s mojí prací a za jeho čas, který mi věnoval.

Abstrakt:

Ekonomiky členských států EU jsou ve velké míře vzájemně provázané, většina z nich prostřednictvím společné měny. Aby zabránily negativním „spillover“ efektům špatných fiskálních politik, vytvořily si státy EU soubor pravidel, která musí pod hrozbou možných sankcí každý z nich dodržovat. Hlavním cílem práce bude zhodnocení efektů harmonizace fiskálních politik (obecně) a zhodnocení dosavadních efektů fiskální harmonizace na ekonomiky členských států EU. Dílčím cílem práce bude analýza navrhovaného prohlubování fiskální harmonizace v EU.

Klíčová slova:

Harmonizace, fiskální politika, koordinace, deficit, vládní dluh, přelévací efekty

Abstract:

Economies of member states of EU are very dependent on each other, most of them due to common currency. If they want to avoid negative spillover effects of their fiscal policies, they create a collection of rules, which they have to follow. The main object of this work will be evaluation of harmonization of fiscal policies (generally) and evaluation of real effects of fiscal harmonization target on economies of EU member states. The. Another object will be analysis of new fiscal harmonization in EU.

Key words:

Harmonization, fiscal policy, coordination, deficit, government debt, spillover effects

JEL classification:

E600, E610, E620, E690

Obsah

1	Úvod	4
2	Harmonizace rozpočtových politik.....	6
2.1	Fiskální pravidla a kritéria.....	6
2.2	Přelévací „spillover“ efekty	7
2.2.1	Přelévání nákladů vyvolaných zadlužením	8
2.2.2	Přelévání cyklických příjmů	8
2.2.3	Nadměrné deficity a doložka neposkytování pomoci	9
2.3	Instituce pro jednotné vydávání dluhopisů.....	11
2.4	Konvergenční kritéria	12
2.5	Pakt stability a růstu	14
2.5.1	Definice nadměrného deficitu.....	16
2.5.2	Ochranné ruky projektované na povzbuzení vlád.....	17
2.5.3	Opravné ruky	18
2.5.4	Problém s monitorováním kratších časových úseků	19
3	Efekty harmonizace výdajových stránek fiskálních politik	20
3.1	Deficity státních rozpočtů	20
3.2	Průběh hospodaření přibližně stejně velkých zemí, využívajících společnou měnu.....	23
3.3	Průběh hospodaření zemí podle míry ekonomicky neaktivního obyvatelstva	28
3.4	Vládní dluhy.....	31
4	Efekty harmonizace dopadající na jednotlivé státy	37
4.1	Přebytek v Irsku	37
4.2	Portugalsko.....	38
4.3	Německo a Francie	39
4.4	Itálie a Nizozemí	40
4.5	Řecko	40
4.6	Nové členské země.....	42
4.7	Lotyšsko.....	42
5	Budoucnost fiskálních politik v Evropě	44
	Závěr.....	46
	Citované zdroje	48
	Přílohy	52

1 Úvod

Téma harmonizace fiskálních politik jsem se rozhodl zpracovat, neboť mě v poslední době velmi zaujalo, s jak obrovskými deficity hospodaří jednotlivé státy EU, ale i přímo státy eurozóny. Chtěl jsem nalézt příčiny tohoto stavu a zjistit, zda je do budoucna možné tímto směrem pokračovat.

Každý stát může ovlivňovat svoji hospodářskou politiku dvěma makroekonomickými nástroji, a to fiskální a měnovou politikou. Pokud se stát rozhodne vstoupit do měnové unie, ztrácí možnost ovlivňovat hospodářství právě monetární politikou. To znamená, že jediný nástroj, který zůstává v jeho kompetenci, je fiskální politika, které je tak přikládán větší význam.

Hlavní téma, kterému se ve své práci budu věnovat, je harmonizace rozpočtové stránky fiskálních politik. Evropská unie má snahu vyřešit problém přelévacích „spillover“ efektů harmonizováním rozpočtů členských zemí. Koordinaci se snaží docílit pravidly, která jsou definována v Maastrichtské smlouvě. Ta jsou dále doplněna Paktem stability a růstu. Ten vymezuje postup a jednotlivé kroky, které mohou být uplatněny na země, jež se stanovenými pravidly neřídí. Z uvedeného rozboru a analýzy ve třetí kapitole bude patrné, zda jsou tyto smlouvy a v nich stanovená pravidla dostatečná a zda dochází k harmonizaci fiskálních politik.

Analytická část bakalářské práce ukáže, jestli jednotlivé země EU hospodaří dle stanovených podmínek a jaké z toho plynou efekty pro dané ekonomiky. Analýza bude provedena třemi způsoby. V prvním případě porovnáím získaná data z eurostatu s hodnotami, jež se jednotlivé státy zavázaly dodržovat. Výsledná data ukážou, zda uvažované země přijaly harmonizační program a postupují dle daných pravidel. Ve druhé části analýzy porovnáím vývoj průměrných změn HDP skupin zemí s průměrnými změnami deficitů nebo přebytků stejných skupin zemí. Výsledná data budou mít vypovídající hodnotu o tom, zda zmíněné státy měly v daném období možnost včlenit harmonizační proces do svého rozhodování. Ve třetí části analýzy vytvořím ukazatel ekonomicky neaktivního obyvatelstva, kde budu předpokládat, že země s větším podílem ekonomicky neaktivního obyvatelstva budou mít větší předpoklady k vytváření deficitů. Dle poměru ekonomicky neaktivního obyvatelstva rozdělím jednotlivé státy do skupin a graficky je mezi sebou porovnáím. Výsledek rozboru napoví, zda tento argument může

vysvětlit větší náchylnost k tvorbě deficitů u zemí s vysokým poměrem ekonomicky neaktivního obyvatelstva.

Z charakteristiky problémů jednotlivých členských zemí eurozóny v další části vyplýne, zda je vynutitelnost pravidel definovaných v Paktu stability a růstu dostatečná. Jako příklady uvedu některé případy členských zemí EU, se kterými byla zahájena procedura nadměrného deficitu a jestli existuje nějaký posun hospodaření těchto zemí v reakci na zahájení této procedury. V kontrastu s těmito státy uvedu problém Lotyšska, které není členem eurozóny, ale je také spojeno s nadměrným zadlužováním a se současnou finanční a hospodářskou krizí.

V souvislosti s hospodářskými problémy, které v současnosti řeší politické špičky evropských zemí, popíši v poslední části své práce názory jednotlivých ekonomických odborníků na problematiku harmonizace fiskálních politik. Zohledním také kritický pohled na dílčí navrhované změny. Tyto změny jednotlivých politických zástupců členských zemí se mohou v nejbližší době stát novým mezníkem v harmonizaci fiskálních politik.

2 Harmonizace rozpočtových politik

Od počátku vzniku eurozóny existují snahy o zamezení nadměrného zadlužování jednotlivých států. V praxi jsou to spíše doporučení, ale i podmínky, ke kterým se státy zavazují. Státy opatření přijímají ve snaze zabránit negativním „spillover“ efektům, kterým mohou být vystaveny ze strany svých sousedů. Jedná se o dodržování určitých kritérií, fiskálních pravidel nebo směřování výdajové fiskální politiky jednotným směrem. Jejich základním cílem je záměr snižovat rozpočtové deficity nebo redukovat veřejné dluhy. „Většina pravidel makroekonomických politik má společnou myšlenku, a to zajistit kredibilitu a snížit aktivní zásahy státu.“¹ Základy této harmonizace jsou položeny například v Maastrichtské smlouvě nebo v Paktu růstu a stability.

2.1 Fiskální pravidla a kritéria

Ve většině případů je fiskální pravidlo vytvořeno a uplatňováno s cílem začlenit fiskální disciplínu do zákonů nebo do mezinárodních smluv. „V oblasti fiskální politiky se podporuje záměr snižovat rozpočtové deficity k určité předem stanovené úrovni, či snižovat veřejný dluh nebo se objevují oba požadavky najednou (Pakt stability a růstu).“² Jednotlivá pravidla se mohou vztahovat i k nižším územně samosprávním celkům a jejich dodržování pak může přispívat k lepšímu ratingu celé ekonomiky.

Pro využívání fiskálních pravidel spíše než diskrečních opatření hovoří stat' Kynlanda a Prescottta. Diskreční opatření nevidí jako vhodná pro rozvíjející se ekonomická prostředí, a to proto, že jednotlivé ekonomické subjekty se v daný okamžik rozhodují na základě očekávání budoucích politik, a tedy jejich očekávání nejsou neměnná k daným politikám. Proto autoři doporučují uplatňovat spíše fiskální kritéria a pravidla než diskreční opatření.³

Fiskální pravidla mají samozřejmě také své negativní stránky. Oslabují základní funkce fiskálních politik. Jejich zavedením se zvyšují byrokratické náklady a sama byrokratická náročnost. Jednotlivá pravidla mohou také nepřímo způsobit zvýšení nákladů tzv. kreativního účetnictví nebo neúplného vykazování.⁴

Ideální fiskální pravidlo by mělo mít určité vlastnosti. Tou základní je jeho správná vymezenost. Mělo by korespondovat se systémy národních účtů, které se v dané instituci

¹ (Kopits, 2001 str. 3)

² (Prušvic, 2008 str. 9)

³ (Kydland_F.E._and_Prescott_E.C., 1977 stránky 473-475)

⁴ (Prušvic, 2008 str. 13)

využívají. Druhou vlastností je transparentnost. V tomto případě se klade největší důraz na transparentnost vládních operací. Adekvátnost je třetí vlastností. Pravidlo by mělo být adekvátní právě zvolenému cíli. S tím je spojen výběr nástrojů a veličin, které mají vést k naplnění daného cíle. Čtvrtým atributem je konzistentnost. Měla by sladit fiskální pravidla s jinými cíli hospodářské politiky a také doplňovat ostatní pravidla. Další vlastností je jednoduchost. Fiskální pravidlo by mělo být jednoduše vymezené právně i pro veřejnost, tím mohou klesat náklady spojené s jeho uplatňováním. Flexibilita je vlastnost, která je uvažována vzhledem k ostatním exogenním vlivům, kterými mohou být například šoky v cenách komodit. Poslední dvě vlastnosti jsou vynutitelnost a účinnost. S vynutitelností může být spojeno vytváření institucí pro dohled nad dodržováním jednotlivých pravidel a také stanovování sankcí za jeho porušování. Pokud není pravidlo dodržováno, nemůže být ani účinné.⁵

V předchozím odstavci byly vyjmenovány rysy ideálního fiskálního pravidla. Z jejich výčtu je jasné, že nelze vytvořit pravidlo takové, které by odráželo všechny vlastnosti a mohlo být v praxi použitelné. Pro členské země Evropské měnové unie a země, které se do ní chystají vstoupit, jsou vytvořena universální pravidla, která musí tyto státy dodržovat. Je ale nutné si uvědomit, že nelze uplatnit jedno universální pravidlo na všechny země, neboť pak nemůže odrážet jejich ekonomickou vyspělost, závislost na ostatních ekonomikách nebo otevřenost jejich ekonomik. Tyto aspekty se také v čase mění, a proto je podstatné, aby existovala možnost pravidlo pozměnit, které příslušná země uplatňuje. Dalším problémem je, že jednotlivé vlastnosti ideálního fiskálního pravidla se samy vylučují. To lze ukázat na příkladu jeho adekvátnosti a jednoduchosti.

2.2 Přelévací „spillover“ efekty

Přelévací efekty jsou vytvářeny odlišnými fiskálními politikami jednotlivých zemí. Určitá opatření nebo rozhodnutí, která vejdou v platnost v jedné zemi, mohou působit a ovlivňovat zemi jinou.

Jednotlivé efekty jsou přelévány prostřednictvím kanálů, a to například příjmy a výdaje, inflaci nebo náklady pro zemi, která potřebuje získat peníze na finančních trzích. Tento jev lze také nazvat externalitou. Pokud se jednotlivé země vydají cestou koordinace jejich fiskálních politik, mohou se vyhnout těmto pro ně negativním efektům. Tento postup by byl logický, v praxi je situace odlišná. Zavádění jednotné měny zvyšuje pro každý

⁵ (Kopits_G._and_S.Symansky, 1998)

jednotlivý stát důležitost právě fiskálních opatření. Státy se nechtějí vzdát svých nástrojů ovlivňování fiskální politiky, a proto nejsou tak otevřené ke společné koordinaci.⁶

2.2.1 Přelévání nákladů vyvolaných zadlužením

Jestliže určitá země čelí recesi, má snahu ji zmírňovat fiskální expanzí. Tato expanze může snižovat veřejné úspory nebo zvyšovat veřejné půjčky. Tímto způsobem může ovlivnit výši úrokové míry směrem nahoru, neboť vláda bývá největším dlužníkem. Přelévání se může projevit tehdy, pokud země sdílí společnou měnu s jinou zemí, protože stejně tak sdílí i úrokovou míru. Aby docházelo k efektu přelévání nákladů vyvolaných zadlužením, je důležité, aby se jednalo o velkou zemi s velkým deficitem. To může působit na úrokovou míru v celé měnové unii, která ovlivňuje investice a působí tak i na ekonomický růst.⁷

Tento argument není příliš silný⁸. Může být ale opodstatněn tehdy, pokud dochází k velkému přílivu kapitálu díky velkým půjčkám jednotlivých zemí, a tím také k zhodnocení dané měny. Tak by mohla být ovlivněna konkurenceschopnost země i její ekonomický růst.

Na tuto problematiku můžeme nahlížet také opačným pohledem. Uvažujeme-li, že jeden z členů měnové unie je nadměrně zadlužený, nastává situace, kdy se tato země vyhne nákladům, které představuje vyšší úroková míra, neboť v měnové unii sdílí jednotnou úrokovou míru. Vzniká tak problém „černého pasažéra“ a „morálního hazardu“. Země by se mohla spoléhat na to, že ostatní členské země jí půjčí v době, kdy se stane nesolventní, neboť budou mít zájem na zachování měnové unie.⁹

2.2.2 Přelévání cyklických příjmů

Efekt přelévání cyklických příjmů vytváří podstatnější problémy. Exporty a importy zemí dokážou přenášet hospodářské cykly. Opět závisí na velikosti trhu jednotlivého státu. Pokud je země velká, rozvinutá a obchoduje se zeměmi ostatními, pak je efekt přelévání mnohem silnější. Dobrým příkladem je Německo.

Proces popíši na teorému lokomotivy. Předpokladem je, že se německá vláda bude snažit zvýšit reálný důchod a zaměstnanost. Cíle bude chtít dosáhnout růstem vládních výdajů.

⁶ (Baldwin_R._and_Ch._Wyplozs, 2006 str. 423)

⁷ (Baldwin_R._and_Ch._Wyplozs, 2006 str. 424)

⁸ Například EU vystupuje jednotně na světových finančních trzích, proto půjčka jedné země by neměla ovlivnit světovou úrokovou míru, ani úrokovou míru eurozóny.

⁹ (Prušvic, 2008 str. 12)

Tím ovlivní (zvýší) mezní sklon k importu, na jehož základě se začnou zvyšovat importy do země. Tyto importy představují v okolní zemi nárůst exportů, a tím zlepšení její bilance běžného účtu. Růst exportů druhé země dále ovlivňuje růst reálného důchodu v této zemi. Větší reálný důchod bude působit, jak už tomu bylo v ekonomice Německa, na růst mezního sklonu k importu, a tedy zvýší import do ekonomiky, který představuje zvýšený export Německa do této země. Tímto způsobem se současně v obou zemích střídavě zvyšuje import a export. Lze tak pozorovat určitou synchronizovanost hospodářských cyklů těchto zemí.¹⁰

„Představme si příklad, kdy hospodářské cykly dvou zemí nejsou synchronizované. Expanzivní fiskální politika, kterou provádí země čelící zpomalení ekonomiky, podpoří spotřebu v zemi, kde již ekonomika roste. Naopak proticyklická fiskální politika rostoucí ekonomiky prohloubí recesi v druhé zemi. V tomto případě spočívá riziko v přijetí příliš mnoha politických opatření.“¹¹

Hospodářské cykly mohou být i synchronizované. Obě země nacházející se v recesi čelí rozhodnutí, v jakém rozsahu aplikovat expanzivní fiskální politiku. Pokud země navzájem neznají své reakce, může se stát, že přijatá opatření budou příliš silná. Nebo naopak se jedna země může spoléhat na rozhodnutí druhé a výsledkem bude nedostatečnost přijatých opatření.

2.2.3 Nadměrné deficity a doložka neposkytování pomoci

Zadlužování vlád probíhalo především v období válek. Jinou etapou, která poskytla záminku pro zadlužování, bylo období ropných krizí. V nedávné minulosti byl trend zadlužování i v době, která byla příznivá pro splácení dluhů. Současná situace je velmi závažná, v souvislosti s finanční krizí vlády deficitně financují své rozpočty. V zemích eurozóny je díky Maastrichtské smlouvě zakázáno, aby Evropská centrální banka financovala deficity jednotlivých zemí. Tento zákaz zabraňuje budoucímu nárůstu inflace v eurozóně.

Richard Baldwin a Charles Wyplosz uvádí, že jednou z možných příčin přelévání by zde mohl být problém nedůvěry ostatních zemí v celou eurozónu. Docházelo by k odlivu kapitálu, a tím i k oslabování jednotné evropské měny. Znamená to, že pokud země není členem měnové unie a vytvoří dluh, který není schopna splácet, dochází již k zmíněnému

¹⁰ (Frait, 1997 str. 41)

¹¹ (Baldwin_R._and_Ch._Wyplosz, 2006 str. 424)

odlivu kapitálu. Na to reaguje měna oslabením a také se propadá trh s cennými papíry. Země se dostává do recese a zvyšuje se míra nezaměstnanosti. Jiná situace nastává, pokud země využívá společnou měnu. Skrze trh cenných papírů se mohou problémy přelít do celé měnové unie.¹²

„Vlády s velkým finančním zatížením můžou vyvíjet tlak na centrální banky, aby financovaly jejich deficity, což je tradiční cesta k inflaci. V případě, že by Eurosystem (ECB a národní centrální banky) vyhověl, došlo by v eurozóně k nárůstu inflace. Tomuto mechanismu přelévání explicitně zabraňuje Maastrichtská smlouva, která Eurosystemu zakazuje poskytovat vládám přímou podporu.“¹³ ECB nemůže přímo pomoci zasaženému státu, může ale uvolnit svoji monetární politiku. To by mohlo vést ke snížení nákladů na poskytování úvěrů. Byla by tak poskytnuta nepřímá pomoc.

Tab. 2.1 Dluhy veřejných financí v Evropě před počátkem finanční krize (2005)

Země	%HDP	Země	%HDP
Belgie	92,1	Malta	70,1
Česká republika	29,7	Německo	68,0
Dánsko	37,1	Nizozemsko	51,8
Estonsko	4,6	Polsko	47,1
Finsko	41,7	Portugalsko	63,6
Francie	66,4	Rakousko	63,9
Itálie	105,8	Řecko	100,0
Irsko	27,6	Slovensko	34,2
Kypr	69,1	Slovinsko	27,0
Litva	18,4	Španělsko	43,0
Lotyšsko	12,4	Švédsko	50,8
Lucembursko	6,1	Velká Británie	42,2
Maďarsko	61,8	Eurozóna	70,1

Zdroj: (European_Commission, 2010), Tabulka 42, vlastní úprava

Jak lze vidět z Tab. 2.1, evropské země byly již před nástupem finanční krize velmi zadlužené. Největšími „hříšníky“ jsou Itálie s dluhem 105,8 % k HDP a Řecko s dluhem

¹² (Baldwin_R._and_Ch._Wyploz, 2006 stránky 424-425)

¹³ (Baldwin_R._and_Ch._Wyploz, 2006 stránky 424-425)

100,0% HDP. Řecko i přes neplnění konvergenčních kritérií bylo přijato do EMU¹⁴ a v roce 2002 začalo používat společnou měnu euro¹⁵. Česká republika s dluhem 29,7% HDP se v tomto období nacházela hluboko pod průměrem eurozóny. Je tu ale problém dynamicky se zvyšujícího dluhu. V současnosti neplní další kritéria Maastrichtské smlouvy (viz. kapitola 2.4). Jako nejméně zadlužené státy z údajů vycházejí Estonsko s dluhem 4,6% HDP a Lucembursko s dluhem 6,1% HDP.

Vládám umožňují deficit, které jsou spojeny s nízkými náklady, financovat spotřebu statků a služeb. Dluhy jsou přenášeny na budoucí vlády a generace, neboť vlády, které zemi zadlužily, se za toto zadlužení často zřeknou odpovědnosti. Deficity vznikají také převážně v období před volbami. Dluhem je zatížena celá ekonomika dané země, ale prospěch ze zadlužení nesou převážně dobře organizované skupiny.

2.3 Instituce pro jednotné vydávání dluhopisů

Jednotná společná měna odstraňuje diferenciaci nabídky dluhových nástrojů. V této spojitosti lze uvažovat problematiku dluhového managementu. Měly by být jednotlivé instrumenty vydávány jedinou a suverénní organizací, nebo by každý stát měl mít možnost vydávat vlastní dluhové papíry?

Jako reakce na tuto problematiku byla navržena dluhová kancelář, která měla jménem vlád vydávat jednotné Evropské dluhové instrumenty. „Tento návrh byl podložen třemi hlavními argumenty. Rozvoj společné jednotné měny (i jako rezervní měny) brzdí tržní fragmentace, neboť mezi jednotlivými národními emitenty neprobíhá koordinace a spolupráce. Druhým argumentem je možnost zabránit přetížení evropských finančních trhů, které je způsobeno nekoordinovaným seskupováním jednotlivých dluhových emisí. Poslední myšlenkou podporující vznik takovéto kanceláře je předpoklad, že díky ní klesnou náklady spojené s vypůjčováním jednotlivých zemí.“¹⁶

„Jeden z problémů s vytvořením nadnárodní dluhové agentury jako Evropské instituce je, že by byl požadován nákladný proces revizí a oprav stávajících Evropských smluv. Předpoklad poklesu nákladů na vypůjčování nemusí být příliš realistický. Jednotlivé emise by musely probíhat společně, tak by se mohla zvyšovat likvidita evropských dluhových nástrojů. Je ale málo pravděpodobné, že by jednotlivé finanční trhy opomíjely existující

¹⁴ Evropská měnová unie

¹⁵ Hovoří se o tom, že byly upraveny účetní výkazy a tak Řecko splnilo konvergenční kritéria.

¹⁶ (Corsetti_G._and_P.Pesenti_A.S.Blinder, 1999 str. 330)

rozdíly mezi jednotlivými zeměmi (tedy ratingy). Emitované dluhopisy by tedy byly vydávány například vzhledem k průměrné hodnotě ratingu zemí a to by vytvářelo zisk pro země s nižším ratingem a naopak země s vyšším ohodnocením by mohly trazit. Dalším podstatným faktorem je bonita dlužníka. Je nutné také uvažovat diferenciaci jednotlivých dlužníků, vztahující se právě k jejich bonitě. Je pravděpodobné, že tento faktor spíše celkové náklady zvyšuje, než snižuje.¹⁷

Další negativní argument spojují autoři studie s omezením hospodářské soutěže mezi jednotlivými státy. Ta je vnímána jako podstatný faktor na mezinárodních finančních trzích. Naopak hrozbu přetížení evropských finančních trhů seskupováním emisí nezařazují mezi silné negativní argumenty, neboť současná praxe ukazuje, že většina ekonomik vydává kalendáře jednotlivých emisí a tím je toto riziko minimalizováno. Studie na druhou stranu popisuje, že by takováto organizace mohla podpořit jistou harmonizaci a standardizaci jednotlivých produktů. Tento argument není příliš uznáván, neboť panuje obava z přílišné standardizace produktů - proto, že existuje možnost vzniku nových problémů z pevných výnosů z dluhopisů. Díky této agentuře by také mohlo dojít ke snížení tržní síly primárních obchodníků, kteří vytvářejí konkurenci na trhu vládních obligací.¹⁸

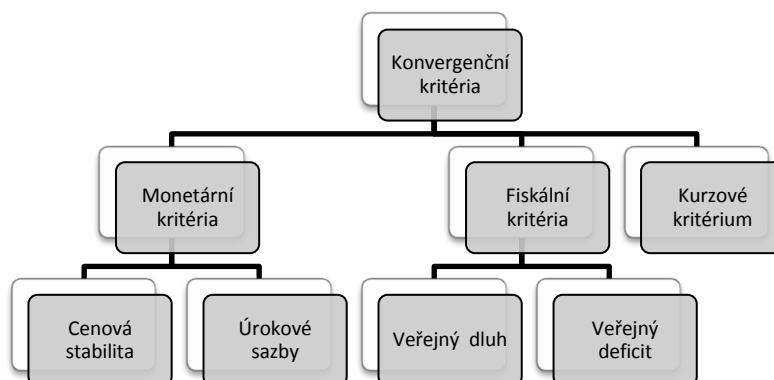
2.4 Konvergenční kritéria

Konvergenční kritéria byla definována Maastrichtskou smlouvou v roce 1992. Jejich hlavním cílem je připravit zemi na vstup do Evropské měnové unie. Plnění těchto kritérií má posílit stabilitu ekonomických systémů a zajistit hladký vstup země do EMU. Konvergenční kritéria pro účely mé bakalářské práce rozdělím dle obrázku 2.2.

¹⁷ (Corsetti_G._and_P.Pesenti_A.S.Blinder, 1999 str. 330)

¹⁸ (Corsetti_G._and_P.Pesenti_A.S.Blinder, 1999 stránky 330-331)

Obr. 2.2: Rozdělení konvergenčních kritérií

Zdroj: (Lacina, 2007 stránky 226-232) Vlastní úprava struktury kritérií

Monetární kritéria sledují sbližování v oblasti cenových hladin a dlouhodobých úrokových sazeb. Průměrná míra inflace v zemi, která žádá o vstup do EMU, nesmí přesáhnout o více než 1,5 procentního bodu míru inflace nejvýše tří členských států, které dosahují nejnižší míry inflace. Druhým kritériem je, že dlouhodobá nominální úroková míra nesmí přesáhnout o více než 2 procentní body úrokovou sazbu nejvýše tří členských zemí, které dosáhly v této oblasti nejlepších výsledků. Těmito kritérii se dále nebudu zabývat, neboť pro další zkoumání nejsou tak závažná.

Fiskální kritéria jsou pro naši tematiku mnohem podstatnější. Jedná se o snahu udržet veřejné finance v určitém rozsahu. Sledovanými ukazateli jsou maximální velikost veřejného dluhu a výše veřejného deficitu. Členské státy by se měly vyvarovat nadměrných schodků veřejných financí. „Komise sleduje vývoj rozpočtové situace a výši veřejného zadlužení v členských státech, aby bylo možno zjistit závažné chyby. Zkoumá zejména dodržování rozpočtové kázně na základě těchto dvou kritérií: A) zda poměr plánovaného nebo skutečného schodku veřejných financí k hrubému domácímu produktu nepřekračuje doporučenou hodnotu (3%), ledaže by buď poměr podstatně a nepřetržitě klesal a dosáhl úrovně, která se blíží doporučené hodnotě, nebo by překročení doporučené hodnoty bylo pouze výjimečné a dočasné a poměr zůstával blízko k doporučené hodnotě. B) zda poměr veřejného zadlužení k hrubému domácímu

produktu nepřekračuje doporučovanou hodnotu (60%), ledaže se poměr dostatečně snižuje a blíží se uspokojivým tempem k doporučované hodnotě.“¹⁹

Tato pravidla směřují k harmonizaci výdajových stránek státních rozpočtů. Podíváme-li se ale na tabulku 2.1, je patrné, že většina států, a to i státy, které již používají euro, tato pravidla nedodržují. Existují sankce, které mohou být na země nedodržující kritéria uvaleny, ale ještě před potrestáním postižených zemí projde celá problematika zdoluhavým procesem, kde Evropská rada musí celou situaci projednat a vydat doporučení. Pokud se země neřídí těmito doporučeními, pak tato doporučení může Evropská rada zveřejnit, dále vytvořit harmonogram, jak má daný stát postupovat a teprve na konci tohoto řetězce, pokud se stát danými doporučeními stále neřídí, může uvalit sankce.

Maastrichtská smlouva uvádí, že jednotlivé sankce mohou být v podobě: pokuty, výzvy k Evropské investiční bance (aby zvážila svoji úvěrovou politiku vůči této zemi), požadavku zveřejnění informací určených Radou, před vydáním obligací nebo jiných cenných papírů a požadavku na členský stát, aby uložil neúročený vklad v dané výši u Společenství, dokud Rada nerozhodne, že nadměrný schodek dále nebude vytvářet problém.²⁰

„Hlavním motivem stanovení makroekonomických kritérií konvergence byla obava, že by budoucí měnová unie mohla mít inflační dopady.“²¹ Efekty, vycházející právě z těchto konvergenčních kritérií, by měly napomoci k harmonizaci rozpočtových politik.

Páté kritérium se zaměřuje na stabilitu měnového kurzu před přijetím společné měny. Země musí být minimálně 2 roky součástí evropského mechanismu měnových kurzů (ERM II). Tento mechanismus vytváří fluktuační pásmo $\pm 15\%$, od kterého se daná měna nesmí po dobu členství odchylovat. Tímto postupem se prakticky zjistí, zda je země schopna setrvávat v Hospodářské a měnové unii.

2.5 Pakt stability a růstu

Konvergenční kritéria mají zajistit, aby se členské státy vyvarovaly nadměrným deficitům. V praxi ale může dojít k situaci, kdy členský stát tato kritéria splní, přijme společnou měnu a pak se vrátí ke své fiskální nedisciplinovanosti a začne se opět zadlužovat. Takto

¹⁹ (Maastrichtská smlouva, 1992)

²⁰ (Maastrichtská smlouva, 1992)

²¹ (Lacina, 2007 str. 232)

popsaný postup by mohl vést k zvyšování cenové hladiny a k postupné destabilizaci jednotné měny. Toto chování by bylo proti podstatě konvergenčních kritérií. Proto byl do Maastrichtské smlouvy, článek 104c, zapracován postup řešení, jak má EU postupovat. Stanovení praktických záležitostí tohoto postupu nebylo součástí Maastrichtské smlouvy a bylo sepsáno až v Paktu stability a růstu²². Pakt je závazný pro členské státy eurozóny. Zemím žádajícím o členství ukazuje směr, kam mají jejich fiskální politiky směřovat. „Hlavní funkcí Paktu je udržet rozpočty v rovnováze či mírném přebytku, čehož se má v krajním případě dosáhnout až udělením sankcí (pokut).“²³

R. Beetsma a H. Uhlig ve své práci uvádí, že vzhledem k délce volebního mandátu politici přijímají spíše krátkodobá opatření. Z toho plyne, že ze zadlužování, které vládnoucí politici uskutečňují, mohou v krátkém období získat benefit, zatímco náklady jsou rozloženy do dalších období a jsou přesunuty na „záda“ jiných politických stran. Tento pohled ukazuje, že jednotlivé země jsou ochotny přijmout určitou fiskální odpovědnost, například v podobě Paktu, dříve, než se daný problém bude muset řešit. Pokud se tedy stát uchýlí k zvyšování dluhu, pak již inflační kanál vede přes ECB, díky níž bude dopadat inflační zátěž na všechny členské země. To je také důvod, proč takovou dohodu podepisují pouze země vstupující do měnové unie a ne země ostatní.²⁴

Na počátku existovala silná důvěra v dodržování Paktu, neboť dodržování mělo být přísně vynutitelné. Pokud některý ze států nedodržuje ustanovení Maastrichtské smlouvy nebo Paktu stability, pak Evropská komise jedná o tomto problému a dále předkládá návrhy řešení Radě ministrů financí (ECOFIN), kteří se jimi musí zabývat a učinit rozhodnutí. Tím má být vynuceno dodržování Paktu stability a růstu. Zde je ale patrný silný střet zájmů. ECOFIN postrádá ochotu činit důležitá rozhodnutí, neboť tato rozhodnutí by mohla být v rozporu s rozhodováním samotných ministrů financí převážně velkých členských zemí.

Tento střet zájmu ilustruje příklad z roku 2003, jež zmiňuje Zdeněk Šrein ve svém working paperu. U dvou nejsilnějších států EU byl dle údajů Eurostatu rozpočtový schodek v roce 2002 ve Francii 3,1% a v roce 2003 3,4% a v Německu ve stejném období 3,6% a 3,4%. Evropská komise byla v situaci, kdy měla navrhnout potrestání těchto dvou zemí, které stály u zrodu Paktu stability a růstu. Komise doporučila nevalovat na tyto

²² The Stability and Growth Pact (SGP)

²³ (Lacina, 2007 str. 395)

²⁴ (Beetsma_R._and_H.Uhlig, 1999 str. 548)

země sankce s odvoláním na mimořádné okolnosti, které vznikly v souvislosti s válkou v Iráku. ECOFIN vyhlásil odklad uplatnění Paktu. To vyvolalo nevoli v jiných zemích, které stanovené podmínky dodržovaly (Španělsko, Belgie, Rakousko). Rozhodnutí bylo napadeno u Evropského soudního dvora, který rozhodl, že ECOFIN skutečně porušil zákon, ale jenom ve zdůvodnění svého rozhodnutí (Pakt nemůže být „odložen“). Obě země zůstaly nepotrestány a tyto problémy vyústily v přijetí nové verze Paktu stability a růstu v červnu 2005.²⁵ Ten se skládá ze tří částí²⁶:

- definice nadměrného deficitu
- ochranné ruky projektované na povzbuzení vlád, aby se vyhnuly nadměrným deficitům
- opravné ruky, která předepisuje, jak by měly vlády reagovat na nedodržení maximální výše deficitu a zahrnuje použití sankcí.

2.5.1 Definice nadměrného deficitu

Pakt stability a růstu definuje nadměrný deficit, jako deficit, který překračuje hranici 3% HDP. Existují i výjimky, kdy dané země nemusí dodržet tuto hranici a jejich deficit může být i vyšší. Výjimka může být uplatňována, pokud se země náhle ocitne v recesi a vláda je v řešení této situace bezmocná, neboť recese může postihnout okolní státy a například vláda exportně orientované ekonomiky se těžko vyrovná se strukturálním odlivem zakázek. Pokud by bylo vládním cílem odstranit takto vysoký deficit, pak by vláda v období recese prováděla procyklickou politiku, která by v konečném důsledku mohla být spíše kontraproduktivní.²⁷

První výjimečnou situací je stav, kdy deficit je vyšší než 3% a ekonomika státu se propadla nejméně o 2% HDP. V situaci, kdy se pokles HDP pohybuje v intervalu od 0,75% do 2%, může být zemi udělena také výjimka, pokud prokáže, že situace se udála neočekávaně a v rozporu s očekávaným vývojem. Nastavené podmínky mohou vyústit v situaci, kdy v zemi mírně klesá HDP a deficit je vyšší než 3%. Nová verze Paktu stability a růstu tyto podmínky zmírňuje. Za výjimečnou se může považovat situace, kdy ekonomika klesá v menší míře, dokonce i v delším období mírného růstu. Lze také přihlídnout ke „všem relevantním faktorům“ působícím na danou situaci. Relevantní faktory mohou být

²⁵ (Šrein, 2003 stránky 12-13)

²⁶ (Baldwin_R._and_Ch._Wyplozs, 2006 str. 429)

²⁷ (Lacina, 2007 stránky 408-409)

například „dobré“ výdaje, které země do deficitu nechtějí zahrnovat. Příkladem „dobrého“ výdaje je poskytování pomoci chudým státům, ke kterému se přihlásila Velká Británie a na jehož základě získala výjimku „péče o mezinárodní solidaritu“.²⁸

Nelze s určitostí tvrdit, že pravidla nastavená Paktem stability a růstu představují nejvhodnější způsob, jakým lze dosáhnout harmonizace a fiskální disciplíny. „Částečně proto, že nastavené deficitní limity Paktu nejsou cyklicky očištěny, a proto neodrážejí potřebu zvládnout jednotlivé cyklické výkyvy a tím je zvyšováno riziko zkresení reálné situace.“²⁹ Další bod kritiky se zaměřuje na skutečnost, že deficitní limity jsou používány jako prostředek koordinace fiskálních politik, a to tím, že se zaměřují na velikost fiskální nerovnováhy, a tedy přehlíží složení jednotlivých rozpočtů.

Dle studie Alesina and Perotti (1996) je zřejmé, že fiskální úpravy, které se zaměřovaly spíše na snížení transferů a úpravu mezd ve veřejném sektoru, byly úspěšnější k trvalému snížení deficitu, než byly změny, které se projevovaly zvýšením daní nebo škrtů ve veřejných investicích.³⁰

2.5.2 Ochranné ruky projektované na povzbuzení vlád

„Pakt stability a růstu je založen na mechanismu „včasného varování“, na který navazuje systém nápravných opatření a sankcí při porušení.“³¹ Tak také fungují ochranné ruce projektované na povzbuzení vlád, aby se vyhnuly nadměrným deficitům.

Podstatou ochranných rukou je diskuse ministrů financí členských zemí o fiskální politice každého státu. Diskuse by měla vést k dodržování fiskální disciplíny. Na začátku roku by měly členské státy eurozóny připravit stabilizační program, který má obsahovat rozpočtový plán vlády na daný rok a také výhled na tři roky do budoucna. Součástí by měl být také postup, kterým by vláda řešila případné nedodržování Paktu. Následovalo by zhodnocení programu Evropskou komisí a předání výsledků Radě ministrů financí. V kompetenci komise je upozornit na nedostatky, které programy obsahují. Rada program dále schvaluje a může vydávat doporučení, která jsou považována za ochrannou ruku.³²

²⁸ (Baldwin_R._and_Ch._Wyploz, 2006 stránky 429-430)

²⁹ (Corsetti_G._and_P.Pesenti_A.S.Blinder, 1999 str. 325)

³⁰ (Alesina_A._and_Perotti_R., 1996 stránky 401-406)

³¹ (MFČR, 2002), Příloha 12

³² (Baldwin_R._and_Ch._Wyploz, 2006 str. 431)

2.5.3 Opravné ruky

Jestliže se země neřídí ustanoveními paktu, pak existuje předpoklad, že bude dodržování těchto požadavků vynucováno ECOFINEM. Postup řešení začíná „včasným varováním“ ECOFINU, který usoudí, že deficit se stane v nejbližší době nadměrným. Spolu s včasným varováním obdrží země také doporučení, které nemusí být veřejné, k řešení dané situace. Druhou fází je procedura nadměrného deficitu³³. ECOFIN vyhlásí, že v dané zemi situace směřuje k nadměrnému deficitu³⁴. Dalším krokem je vydání doporučení ECOFINU a také Komise, kterých se musí daná země držet. Komisi je prezentován soubor určitých opatření, ke kterým se postižená země zaváže. Komise tento soubor zpracuje a výsledky předá Radě ministrů financí, která dále soubor opatření posoudí a vydá stanovisko. Dalším krokem je vyhodnocení skutečně přijatých opatření. Na jejich základě mohou být vydána další doporučení. Ta už mohou být přísnější. Pokud daná země nadále hospodaří s deficitem, které převyšují dohodnuté hodnoty, je právem ECOFINU uvalit na danou zemi sankce.³⁵

Sankce je uvalena v podobě kauce, složené ve prospěch Komise.

Tab. 2.3: Velikost pokut dle výše deficitu

Výše deficitu (% HDP)	Výše pokuty (% HDP)
3	0,2
4	0,3
5	0,4
6+	0,5

Zdroj: (Baldwin_R._and_Ch._Wyplozs, 2006 str. 434)

Dokud není deficit odstraněn, je kauce nadále uložena na účtu Evropské komise. Časový horizont pro dobu platnosti kauce jsou dva roky, pokud do té doby není deficit odstraněn, kauce propadá. Jestliže země odstraní deficit, kauce je vrácena. Celá procedura je časově velmi zdoluhavá. Tato opatření mají působit spíše preventivně, neboť je zde pro každou zemi dlouhé manévrovací období, ve kterém je možno splnit požadavky a vyhnout se sankcím. Pokud je Radou vyhlášeno, že země nedodržuje Pakt, pak je v jejím vlastním zájmu tuto situaci napravit, protože se může stát pro ostatní země nedůvěryhodnou, a tak si ztížit podmínky pro budoucí možné úvěrování a vyjednávání se svými partnery.

³³ Excessive deficit procedure, dále EDP

³⁴ Se zemí, která není členem eurozóny, ale je členem EU lze zahájit EDP, nelze ale na zemi uvalit sankce.

³⁵ (Baldwin_R._and_Ch._Wyplozs, 2006 str. 431)

2.5.4 Problém s monitorováním kratších časových úseků

Krátkodobé monitorování a analyzování fiskálního vývoje by mohlo pomoci předcházet rizikům nadměrného deficitu a může také poskytnout včasné varování před negativním budoucím vývojem.

„Krátkodobá data mají ale velmi malou vypovídající hodnotu, neboť mají malý rozsah a jsou podávána na základě peněžních toků vládami.“³⁶ Jednotlivé vlády v průběhu roku mohou přesouvat určité výdaje do dalších období. Data tak pro tato období budou podávat neúplné informace. V této souvislosti je pak obtížné porovnávat jednotlivé země na základě analýz provedených se získanými daty.

„Pakt stability a růstu připouští rozložení rozpočtové bilance na dvě složky. První složka vyplývá výhradně z diskrečních opatření přijatých daňovými úřady, známých jako strukturálně nebo cyklicky očištěné rozpočtové saldo a z cyklické složky vycházející z fluktuací reálného HDP. Při běžném monitoringu fiskální politiky se uvažují rozpočty opravené o cyklické fluktuace. S tím vzniká problém odlišit jednotlivé krátkodobé a střednědobé cyklické složky. Druhým problémem je, že fiskální proměnné jsou většinou k dispozici pouze s roční frekvencí, proto je velmi obtížné provádět krátkodobý monitoring. Strukturální složka uvažuje proti-cyklická opatření, která jsou řízena politickými faktory, tedy předvolebními sliby a politikou utvářenou v období, kdy je vláda u moci. Cyklická složka reprezentuje vliv automatických stabilizátorů na rozpočtové saldo.“³⁷

Autoři studie spatřují problém ve zjišťování strukturálního salda. Ten vzniká tím, že výpočet je založen na dvou nejistotách, a to měření potenciálního výstupu a odhadu fiskální pružnosti. Přístup se zaměřuje především na kolísání salda rozpočtu, které je způsobené výkyvy v produkci hospodářského cyklu. Míra mezery výstupu je počítána jako funkce odchylek pozorovaných od potenciálního produktu.³⁸ Cyklická složka salda rozpočtu je dále získána uplatněním takzvané fiskální pružnosti, která měří účinky pohybu výstupu na saldo rozpočtu.³⁹

³⁶ (Lamo_A._and_Camba-Mendez_G., 2004 str. 251)

³⁷ (Lamo_A._and_Camba-Mendez_G., 2004 str. 248)

³⁸ Využívá se Hodric-Prescottův filtr nebo odhadované produkční funkce

³⁹ (Lamo_A._and_Camba-Mendez_G., 2004 stránky 250-251)

3 Efekty harmonizace výdajových stránek fiskálních politik

3.1 Deficity státních rozpočtů

Členské země se přijetím Paktu stability a růstu zavazují, že budou ve střednědobém horizontu hospodařit s přebytkem nebo vyrovnaným rozpočtem. Za střednědobý horizont je považováno období tří let. Členské státy předkládají stabilizační program, do kterého je zapracován právě střednědobý výhled. Na základě tohoto programu probíhá pravidelná kontrola a pokud se stát odchýlí od předem vytyčeného cíle, měl by přijmout taková opatření, která vrátí situaci do normálu. Možnost hospodařit s deficitem 3% k HDP by měla umožnit státům vypořádat se s následky recese, kterou ekonomika prochází nebo prošla. Nemělo by docházet k deficitům nad tento rámec. Pokud by tomu tak bylo, pak má být se zemí zahájena procedura nadměrného deficitu. Evropská komise sleduje hospodaření států a vydává doporučení i v situacích, kdy se země odchyluje od svého konvergenčního programu. Takto Evropská komise řešila například hospodaření Irska (kap. 4.1). V době konjunktury mohou být deficity tolerovány u zemí, které se snaží implementovat reformy na ozdravení výdajů i reformy na příjmových stránkách rozpočtů.

Hranice 3% deficitu k HDP byla stanovena na základě předpokladu, že ekonomiky rostou v průměru 5% ročně. Při trvalém 5% nominálním ekonomickém růstu, současně 3% deficitu k HDP a očekávané průměrné míře inflace kolem 2% by byl poměr dluhu na HDP stabilní v čase⁴⁰. Nedochovalo by k nadměrnému zadlužování zemí a státy by byly schopny díky svému ekonomickému růstu pokrývat dluhové náklady. V minulosti v zemích EU(15) nebyl problém dosahování nominálního růstu 5%. V letech 1970-1990 byl nevážený průměr růstu těchto zemí 10%⁴¹. Dalším důvodem bylo, že 3% hranice umožňovala vytvořit dostatečný prostor pro fungování automatických stabilizátorů. Tyto vztahy jsme schopni vysvětlit s pomocí rozkladu diferenciálu dluhové kvóty.⁴²

⁴⁰ (Slavík, 2004)

⁴¹ (Slavík, 2004)

⁴² (Prušvic, 2008 str. 47)

$$\Delta\left(\frac{D}{Y}\right) = \frac{\Delta D_{t+1} \cdot Y_t - D_t \cdot \Delta Y_{t+1}}{Y_t^2} = \frac{\Delta D_{t+1}}{Y_t} - \frac{D_t}{Y_t} \cdot \frac{\Delta Y_{t+1}}{Y_t},$$

kde:

$\frac{\Delta D_{t+1}}{Y_t}$ je vlastně b_t , pokud uvažujeme, že rozpočtový deficit v daném roce je rozdílem výše dluhu mezi současným a předcházejícím rokem,

$\frac{D_t}{Y_t}$ označuje dluhovou kvótu v roce t a

$\frac{\Delta Y_{t+1}}{Y_t}$ tempo růstu nominálního HDP, čili $\frac{\Delta Y_{t+1}}{Y_t} = \left(1 + \frac{\Delta Y_{t+1}^r}{Y_t^r}\right) \cdot \left(1 + \frac{\Delta P_{t+1}}{P_t}\right)$

Pokud tedy uvažujeme stabilizování dluhové kvóty na 60% HDP a dále očekávaný průměrný nominální růst HDP 5%, můžeme po dosažení získat maximální hodnotu deficitu vzhledem k HDP (b_t):

$$0 = b_t - 0,6 \cdot 0,05$$

$$b_t = 0,03$$

Členské státy se zavázaly, že budou ve střednědobém horizontu hospodařit s přebytkem nebo vyrovnaným rozpočtem, ale Pakt je velmi benevolentní. Dokud se deficit států nepřiblíží hranici 3%, nejsou státy nijak nuceny omezovat své výdaje a mohou je financovat právě schodky. Hranice 3% byla zavedena z důvodu možné recese, do které by se stát mohl dostat. V případě stimulace agregátní poptávky by mohl využít deficitu k jejímu financování, ale právě 3% deficit je hranice, která by neměla být překročena. V praxi je situace jiná. Členské země EU hospodaří se schodky přibližujícími se 3% i v období, kdy jejich ekonomiky rostou. V období, kdy dle názorů ekonomů vrcholila finanční krize, se jejich schodky pohybovaly vysoko nad stanovenou hranicí. Viz následující tabulky.

Tab.: 3.1 Deficity zemí EU (2007,2008)

Země⁴³	Deficit 2007	Deficit 2008	Země	Deficit 2007	Deficit 2008
Belgie	-0,2%	-1,2%	Lucembursko	3,6%	2,9%
Bulharsko	0,1%	1,8%	Maďarsko	-5,0%	-3,8%
Česká Republika	-0,7%	-2,7%	Malta	-2,2%	-4,5%
Dánsko	4,8%	3,4%	Nizozemí	0,2%	0,7%
Estonsko	2,6%	-2,7%	Rakousko	-0,4%	-0,4%
Irsko	0,1%	-7,3%	Polsko	-1,9%	-3,7%
Německo	0,2%	0,0%	Portugalsko	-2,6%	-2,8%
Španělsko	1,9%	-4,1%	Rumunsko	-2,5%	-5,4%
Řecko	-5,1%	-7,7%	Slovinsko	0,0%	-1,7%
Francie	-2,7%	-3,3%	Slovensko	-1,9%	-2,3%
Itálie	-1,5%	-2,7%	Finsko	5,2%	4,2%
Kypr	3,4%	0,9%	Švédsko	3,8%	2,5%
Litva	-1,0%	-3,3%	Velká Británie	-2,8%	-4,9%
Lotyšsko	-0,3%	-4,1%	EU-27	-0,8%	-2,3%

Zdroj: (Eurostat, 2010) Government finances statistics. Tabulka vlastní úprava

Jak je patrné z tabulky 3.1, většina zemí EU dosahovala i před příchodem finanční krize deficitů. Jako počátek krize uvažují rok 2008. V tomto roce se ale ještě krize neobjevuje plně v rozpočtech členských států, neboť zpoždění, která jsou spojena s reakcí vlád a s implementací protikrizových opatření, promítla zvýšené deficity spíše do roku 2009 a několika dalších let. Největšími „hříšníky“ se v tomto ohledu staly Řecko s deficitem (-7,7% HDP), Irsko (-7,3% HDP), Rumunsko (-5,4% HDP). Paradoxem se zdá být, že dva ze tří uvedených států jsou členy eurozóny, neboť tyto země jsou právě zavázány Paktem stability a růstu. Průměr deficitů členských států EU byl v roce 2008 (-2,3% HDP), což nekoresponduje s vytyčenými cíli.

Tabulka 3.2 ukazuje velikost schválených schodků vlád pro rok 2009 a dále velikost odhadovaných deficitů pro následující rok.

⁴³ Země, které jsou zvýrazněny tučně, užívají společnou měnu euro.

Tab. 3.2 Odhad deficitů v EU (2009,2010)⁴⁴

Země⁴⁵	Deficit 2009	Deficit 2010	Země	Deficit 2009	Deficit 2010
Belgie	-6,0%	-5,0%	Lucembursko	-0,7%	-3,5%
Bulharsko	-3,9%	-2,8%	Maďarsko	-4,0%	-4,1%
Česká Republika	-5,9%	-5,7%	Malta	-3,8%	-4,3%
Dánsko	-2,7%	-5,5%	Nizozemí	-5,3%	-6,3%
Estonsko	-1,7%	-2,4%	Rakousko	-3,4%	-4,7%
Irsko	-14,3%	-11,7%	Polsko	-7,1%	-7,3%
Německo	-3,3%	-5,0%	Portugalsko	-9,4%	-8,5%
Španělsko	-11,2%	-9,8%	Rumunsko	-8,3%	-8,0%
Řecko	-13,6%	-9,3%	Slovinsko	-5,5%	-6,1%
Francie	-7,5%	-8,0%	Slovensko	-6,8%	-6,0%
Itálie	-5,3%	-5,3%	Finsko	-2,2%	-3,8%
Kypr	-6,1%	-7,1%	Švédsko	-0,5%	-2,1%
Litva	-8,9%	-8,4%	Velká Británie	-11,5%	-12,0%
Lotyšsko	-9,0%	-8,6%	EU-27	-6,8%	-7,2%

Zdroj: Tabulka vlastní úprava; zdroj dat (Eurostat, 2010) Government finances statistics; (Eurostat, 2010) General government deficit (-) and surplus (+)

Z tabulky je patrné, že téměř žádná země, zavádějící opatření, která by měla pomoci snížit důsledky krize, nedokáže dodržet stanovené podmínky a nepřekročit hranici deficitu 3% k HDP. Pět zemí toto kritérium v roce 2009 dodrželo, jedná se o Dánsko (-2,7%), Estonsko (-1,7%), Lucembursko (-0,7%), Finsko (-2,2%) a Švédsko (-0,5%). Jsou země, které se budou potýkat s velkými problémy, jak v dalších letech daný deficit snížit. Tento problém se týká zemí, jako Irsko (-11,7%), Velká Británie (-12,0%) a Španělsko (-9,8%). Průměr deficitů EU-27 se bude dle odhadů v roce 2010 pohybovat okolo (-7,2% HDP), což je vysoko nad dohodnutou hranicí.

3.2 Průběh hospodaření přibližně stejně velkých zemí, využívajících společnou měnu

Jednotlivé země se odlišují mnoha ekonomickými a demografickými charakteristikami. Proto na ně lze jen stěží nahlížet jako na jeden ekonomický celek. Pro účel mé bakalářské práce zde vytvořím skupiny zemí s podobným počtem obyvatel a dle tohoto rozdělení

⁴⁴ Tabulka vlastní úprava

⁴⁵ Země, které jsou zvýrazněny tučně, užívají společnou měnu euro.

ukázu, jak se v daném období vyvíjel vztah mezi průměrnou procentuální změnou HDP a průměrnou procentuální změnou přebytku nebo deficitu státního rozpočtu. Analýza by měla poukázat na hospodaření jednotlivých států vzhledem ke změně HDP, tedy zda dané vlády dokázaly promítnout případný hospodářský růst také do velikosti deficitu nebo přebytku státního rozpočtu v daném období.

V této části pracuji se zeměmi, které stály na počátku zrodu jednotné společné evropské měny a Řeckem, které euro přijalo v roce 2001. Právě tyto země jsou zavázány Paktem stability a růstu. Slovensko, Slovinsko a Estonsko nebudu brát v úvahu, protože se k projektu společné měny připojily později, a tedy ve sledovaném období nemusely dodržovat stejné dohody, jako zkoumané země. V kontrastu s nimi graficky zobrazím také zakládající země EU, které ale euro nepřijaly, tedy Švédsko, Dánsko a Spojené království Velké Británie a Severního Irska. Analýza obsahuje časový řadu počínající rokem 2000 do roku 2010. Data pro rok 2010 jsou pouze odhady Evropského statistického úřadu. Přesná data budou zveřejněna během roku 2011.

Jednotlivé země jsou rozděleny do čtyř skupin. První skupina obsahuje státy, ve kterých žije více než dvacet milionů obyvatel (Francie, Itálie, Německo, Španělsko)⁴⁶. Ve druhé skupině jsou země s počtem obyvatel přesahujícím deset milionů, ale nepřesahujícím dvacet milionů obyvatel (Belgie, Nizozemsko, Portugalsko, Řecko). Třetí skupina zemí je ohraničena počtem obyvatel, který nepřesahuje 10 milionů (Finsko, Irsko, Lucembursko, Rakousko). K výše uvedeným skupinám připojuji skupinu zemí, které nesplňují základní kritéria rozdělení podle počtu obyvatel, ale při vzniku eurozóny byly členy EU (Švédsko, Dánsko, Spojené království Velké Británie a Severního Irska) a jednotnou měnu nepřijaly. Jedná se o kontrast zemí, které nemusí stanovená pravidla dodržovat. Údaje o počtu obyvatel vztahují k roku 2005, tedy polovině sledovaného období⁴⁷.

Porovnání průměrných aritmetických změn HDP pro sledované země ve zvoleném období a průměrných aritmetických změn deficitů nebo přebytků státních rozpočtů sledovaných zemí ve zvoleném období nám ukáže, zda existují skupiny zemí, ve kterých k harmonizaci fiskálních politik dochází. Údaje se nacházejí v následujících tabulkách.

⁴⁶ V této skupině je nejméně lidnatým státem Španělsko, které má přibližně 43 milionů obyvatel (2005)

⁴⁷ Tabulka počtu obyvatel viz příloha č.1

Tab.: 3.3. Průměry změn HDP pro sledované země v daném období⁴⁸

Země	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
1.skup	3,95	2,13	1,05	1,00	2,13	1,75	2,90	2,55	0,20	-4,00	0,73
2.skup	4,00	2,23	1,40	1,53	2,85	1,70	3,00	3,38	1,05	-2,90	0,03
3.skup	6,78	2,75	3,50	2,18	3,90	4,20	4,58	5,30	0,25	-5,80	0,95
4.skup	3,97	1,50	1,70	1,83	3,17	2,60	3,50	2,57	-0,47	-4,93	1,53

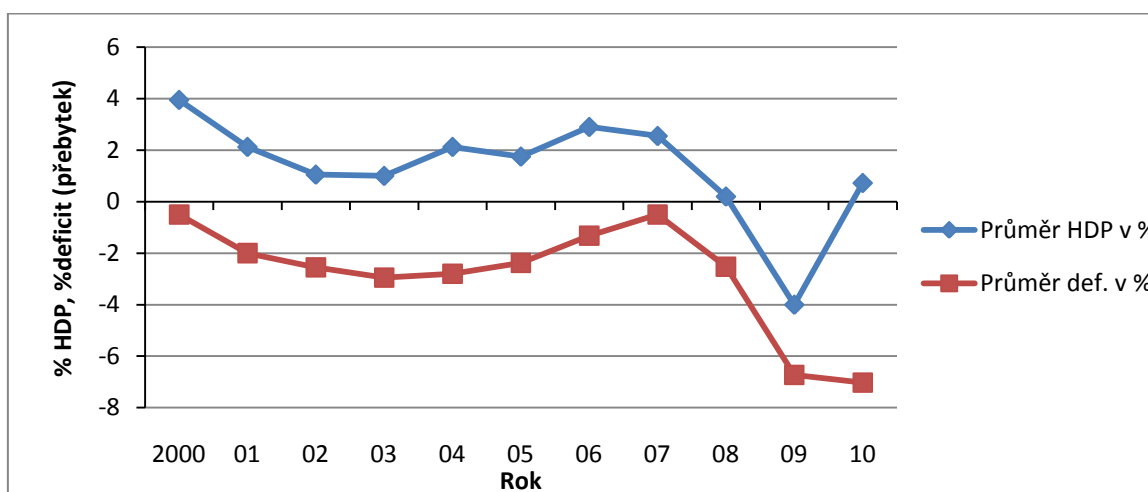
Zdroj: Tabulka vlastní úprava. Vlastní výpočet příloha č.3

Tab.: 3.4. Průměry změn deficitů/přebytků pro sledované země v daném období⁴⁹

Země	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
1.skup	-0,50	-2,00	-2,55	-2,95	-2,80	-2,38	-1,36	-0,50	-2,53	-6,73	-7,03
2.skup	-1,15	-2,15	-2,45	-2,93	-3,26	-3,58	-2,15	-2,00	-2,86	-8,58	-7,26
3.skup	3,98	3,00	1,28	0,48	-0,45	0,65	1,70	2,13	-0,15	-5,28	-5,93
4.skup	3,20	1,20	-0,97	-1,40	-0,17	1,37	1,60	1,90	0,20	-5,00	-6,53

Zdroj: Tabulka vlastní úprava. Vlastní výpočet příloha č.5

Graf: 3.5. Vývoj v první skupině zemí (Francie, Itálie, Německo, Španělsko)

Zdroj: Graf vlastní úprava. Zdroj dat: tabulky 3.3, 3.4

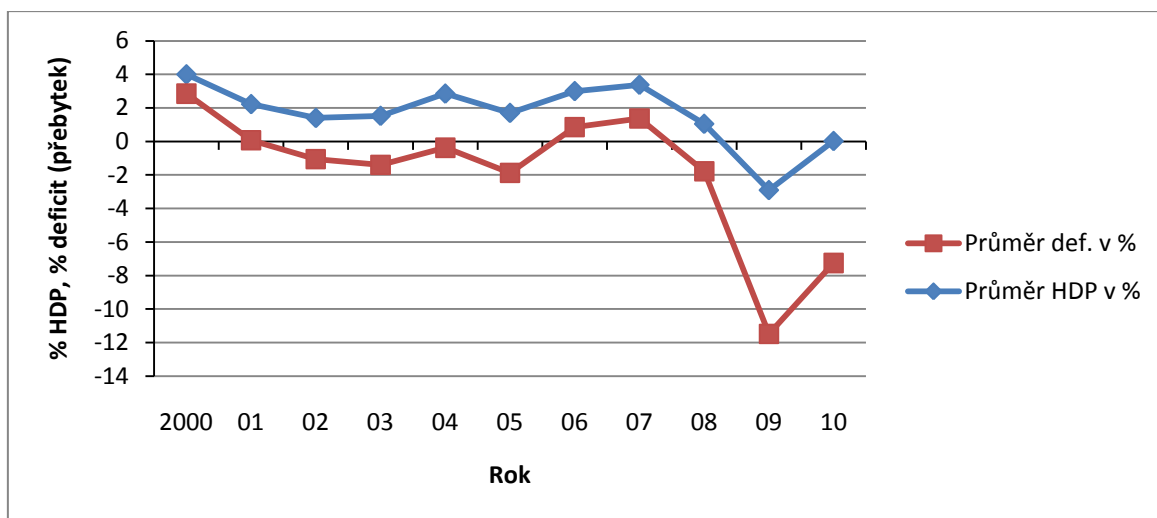
Z grafu je patrné, že průběh vývoje deficitů nebo přebytků je závislý na průběhu vývoje HDP. Je ale nutné zdůraznit, že při hospodářském růstu (a to i mezi 2-4%) nedochází k vytváření přebytků státních rozpočtů. V Paktu stability a růstu je deklarováno, že právě při hospodářském růstu by mělo docházet k vyrovnanému hospodaření nebo k hospodaření

⁴⁸ Jednotlivé hodnoty vypočteny aritmetickým průměrem pro každou jednotlivou skupinu ze základních hodnot viz příloha č.2. Výpočet uveden v příloze č.3

⁴⁹ Jednotlivé hodnoty vypočteny aritmetickým průměrem pro každou jednotlivou skupinu ze základních hodnot viz příloha č.4. Výpočet uveden v příloze č.5

s přebytkem. Znovu je nutné zdůraznit, že možnou 3% hranici deficitu mohou země využít k financování nezbytných reforem, nebo k vyrovnání se s případným ekonomickým poklesem, ne k profinancování vládních výdajů nebo nedostatečných příjmů v období ekonomického růstu. Graf ukazuje, že v období hospodářského poklesu dochází k vytváření deficitů o velikosti více než 7%. Hranice 3% deklarovaná Paktem je tedy také porušována.

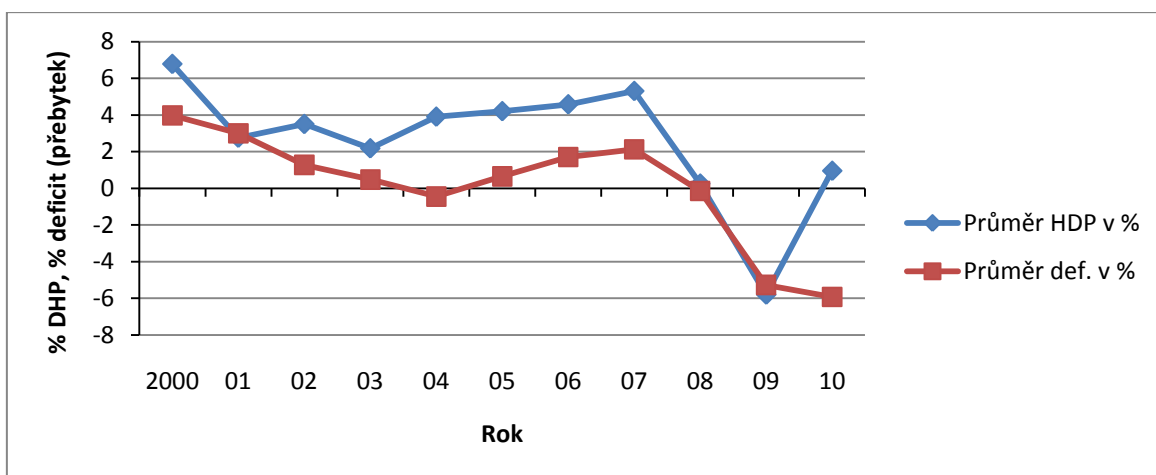
Graf: 3.6 Vývoj ve druhé skupině zemí (Belgie, Nizozemsko, Portugalsko, Řecko)

Zdroj: Graf vlastní úprava. Zdroj dat: tabulky 3.3, 3.4

Průměrná procentuální změna deficitu má podobný průběh i ve druhé skupině zemí. Více se tu ale prohlubuje deficit s příchodem finanční krize (2008-2010). Je také podstatné, že průběh křivek je ovlivněn tím, že jsou země rozděleny do skupin dle počtu obyvatel. Například Nizozemsko posouvá dané křivky k lepším hodnotám, protože samo jako takové nemělo a nemá tak velké problémy s deficitem a dluhy jako ostatní země v této skupině. Dalším zajímavým poznatkem z grafu 3.6 jsou roky 2006, 2007 a 2008. Z grafu vyplývá, že by hospodářský růst a aplikace Paktu mohla mít vliv na průběh křivky průměrného deficitu. Je ale možné, že tento stav je vyvolán aplikací procedury nadměrného deficitu na většinu z těchto zemí, a tedy jejich snahou vyhnout se případným sankcím. V roce 2008 byla procedura nadměrného deficitu zrušena například Portugalsku. Tento stav vyvolává otázku, zda by průměr deficitů těchto zemí dosáhl kladných hodnot i bez aplikace zmíněné procedury.

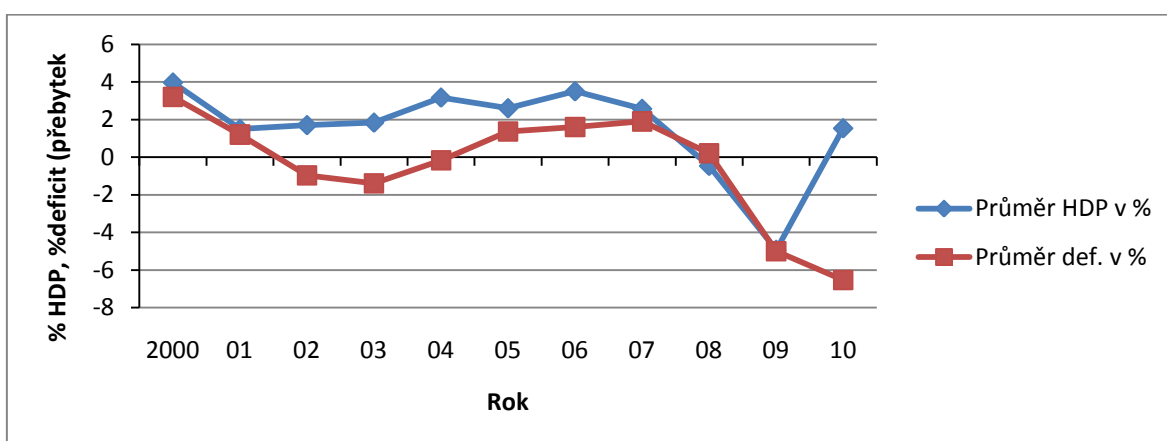
Graf: 3.7 Vývoj ve třetí skupině zemí (Finsko, Irsko, Lucembursko, Rakousko)

Zdroj: Graf vlastní úprava. Zdroj dat: tabulky 3.3, 3.4

Ne všechny země mají problémy se svými veřejnými rozpočty. Je zajímavé, že právě malé země hospodaří dle nastavených podmínek a nedostávají se do problémů, které by musela řešit Evropská komise a ECOFIN. Průběh křivky průměrného deficitu negativně ovlivňuje Irsko, ale až v posledních letech s příchodem finanční krize. Je také patrný trend, že při jisté stagnaci nebo malém růstu HDP v letech 2001-2004 dochází k nepřetržitému snižování přebytků, což ale není žádným způsobem v rozporu s tím, k čemu se jednotlivé státy zavázaly. Problém nastává až v období 2008-2010, kdy dochází ke vzniku deficitu přesahujícího povolenou hranici 3%, ostatně jako v ostatních státech eurozóny a EU.

Graf: 3.8 Vývoj ve čtvrté skupině zemí (Dánsko, Švédsko a Velká Británie)

Zdroj: Graf vlastní úprava. Zdroj dat: tabulky 3.3, 3.4

Graf 3.8 ukazuje průběh deficitů v zemích, které nejsou zavázány paktem stability a růstu. Jejich hospodaření a případné deficity neohrožují tak velkým způsobem jednotnou evropskou měnu, a tedy nevytváří se zde problém s negativními přelévacími efekty. Této skupině zemí velmi zhoršuje průběh křivky průměrného deficitu Velká Británie. Ta by mohla být svojí velikostí dle zvoleného parametru řazena do první skupiny, pokud by využívala společnou měnu. Paradoxně tato skupina zemí má průběh deficitů přijatelný oproti zbylým skupinám zemí.

V jednotlivých skupinách grafy ukazují, že průběh křivky průměrných deficitů je závislý na průběhu křivky změny HDP. Dále se ale také ukazuje, že většina zemí, až na země začleněné do třetí skupiny, nevyužívá hospodářského růstu k snížení deficitů a snižování dluhů a dále se zadlužuje, což je v silném rozporu s Paktem stability a růstu. Tento stav poukazuje na fakt, že harmonizaci fiskálních politik se přibližují země začleněné do třetí skupiny. Ostatní státy mají s veřejnými rozpočty stále problémy a nedochází u nich k naplnění harmonizování fiskálních politik jednotlivých zemí.

3.3 Průběh hospodaření zemí podle míry ekonomicky neaktivního obyvatelstva

Ekonomicky neaktivní obyvatelstvo a s ním spojené mandatorní výdaje vytvářejí velkou zátěž pro rozpočty jednotlivých zemí. Proto uvažují předpoklad, že země s vyšší mírou ekonomicky neaktivního obyvatelstva by měly mít větší sklon k vytváření deficitů a následného dluhu. Tento předpoklad se pokusím ukázat v grafech závislosti průměrné procentuální změny deficitů nebo přebytků na procentuální výši ekonomicky neaktivního obyvatelstva ve sledovaném období, které bude stejné jako v předchozím případě.

Harmonizace fiskálních politik by v tomto případě byla naplněna, pokud by v jednotlivých skupinách zemí docházelo k tvorbě přebytků v letech nepoznamenaných hospodářskou krizí. Harmonizace by také byla naplněna v případě existence schodků, které by nepřesahovaly 3% HDP v období, kdy se jednotlivé státy s hospodářskou krizí potýkaly. Každá země a skupiny zemí se v určitých letech mohou nacházet v různé části hospodářského cyklu. Proto pokud by se vývoj schodků nebo přebytků těchto skupin odlišoval, nemusí to znamenat, že harmonizace fiskálních politik není naplněna.

Každá země používá pro výpočet ekonomicky neaktivního obyvatelstva jiné metody. Může se jednat o ne příliš závažné rozdíly, ale pak by byly porovnávány hodnoty, ke kterým

bych dospěl nejednotným způsobem. Proto jsem si zvolil vlastní způsob výpočtu ukazatele míry ekonomicky neaktivního obyvatelstva. Ten je následující.

Z dat získaných z eurostatu: míra nezaměstnanosti v daném období (viz příloha č.6) a absolutní počet nezaměstnaných (viz příloha č.7), lze vypočítat absolutní počet zaměstnaných obyvatel. Pokud od celkového počtu obyvatel ve stejném období, (viz. příloha č.1), odečtu absolutní počet zaměstnaných obyvatel, získám absolutní počet obyvatel v předproduktivním a poproduktivním věku. Jestliže k tomuto počtu přičtu počet absolutně nezaměstnaných, získám absolutní počet ekonomicky neaktivního obyvatelstva, který vyjádřím v procentech.

Výpočet např. pro Belgii:

míra nezaměstnanosti: 8,7%

absolutní počet nezaměstnaných: 424 000 obyvatel

celkový počet obyvatel: 10 827 000

proto: absolutní počet zaměstnaných obyvatel = $100/8,7 \cdot 424\,000 = 4\,873\,563$

počet lidí v předproduk. a poprodukt věku = $10\,827\,000 - 4\,873\,563 = 5\,953\,437$

počet ekonomicky závislých obyvatel = $5\,953\,437 + 424\,000 = 6\,377\,437$

v procentech **58,9%** z celkového počtu obyvatel.

Tento postup aplikuji u zbývajících států a výsledná data zanesu do tabulky:

Tab.: 3.9 Ekonomicky neaktivní obyvatelstvo

Země	ek. neakt. obyv. v %	Země	ek. neakt. obyv. v %
Belgie	58,9	Nizozemí	49,3
Dánsko	51,0	Portugalsko	54,1
Finsko	54,6	Rakousko	51,9
Francie	59,6	Řecko	61,0
Irsko	59,1	Španělsko	60,0
Itálie	62,1	Švédsko	51,0
Lucembursko	58,3	Velká Británie	53,2
Německo	51,1		

Zdroj: Tabulka vlastní úprava

Dle této tabulky jsem opět rozdělil jednotlivé země do čtyř skupin. Do první skupiny jsou začleněny země, jejichž podíl ekonomicky neaktivního obyvatelstva činí více než 60% (Itálie, Řecko a Španělsko). Druhá skupina obsahuje země, u kterých se podíl ekonomicky neaktivního obyvatelstva pohybuje v intervalu od 55% do 60% (Belgie, Francie, Irsko a Lucembursko). Ve třetí skupině se nacházejí státy nejméně zatížené ekonomicky neaktivním obyvatelstvem, tedy jeho podíl je menší než 55% (Finsko, Německo, Nizozemí, Rakousko, Portugalsko). Čtvrtou skupinu tvoří opět země nevyužívající jednotnou společnou měnu euro (Dánsko, Spojené království Velké Británie a Severního Irska a Švédsko).

Pro porovnání jednotlivých skupin zemí je nezbytné znát přepočtené hodnoty procentuálních změn deficitů nebo přebytků pro sledované země v nově rozdělených skupinách ve sledovaném období.

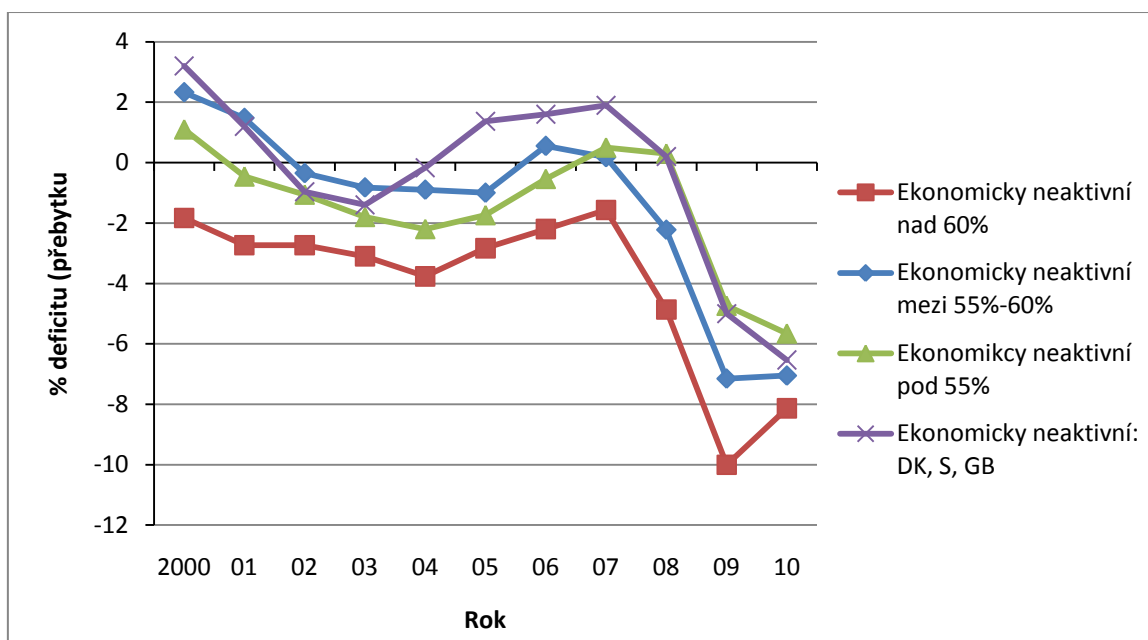
Tab.: 3.10 Průměry změn deficitů/přebytků pro sledované země v daném období⁵⁰

Země	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
1.skup	-1,83	-2,73	-2,73	-3,10	-3,77	-2,83	-2,20	-1,57	-4,87	-10,00	-8,13
2.skup	2,33	1,48	-0,35	-0,83	-0,90	-1,00	0,55	0,18	-2,23	-7,15	-7,05
3.skup	1,10	-0,46	-1,06	-1,80	-2,20	-1,74	-0,54	0,50	0,30	-4,74	-5,66
4.skup	3,20	1,20	-0,97	-1,40	-0,17	1,37	1,60	1,90	0,20	-5,00	-6,53

Zdroj: Tabulka vlastní úprava. Vlastní výpočet příloha č.8

⁵⁰ Jednotlivé hodnoty vypočteny aritmetickým průměrem pro každou jednotlivou skupinu ze základních hodnot v příloze č.4. Výpočet proveden v příloze č.8

Graf: 3.11 Vývoj deficitů/přebytků dle ekonomicky neaktivních osob

Zdroj: Graf vlastní úprava. Zdroj dat tabulka 3.10

Tento graf poukazuje na skutečnost, že většina zemí hospodaří v celém sledovaném období s deficitem. Je zde ale také patrné, že největších záporných hodnot rozpočtové bilance dosahují země, jejichž podíl ekonomicky neaktivního obyvatelstva přesahuje 60%. Další skupiny zemí vykazují jiný průběh průměrného deficitu. Země s nižší mírou než 55% ekonomicky neaktivního obyvatelstva dosahují horšího výsledku, než země s mírou ekonomicky neaktivního obyvatelstva mezi 55-60%. Tento fakt může být způsoben mnoha ekonomickými aspekty, podstatné ale je, že ani výše míry ekonomicky neaktivních osob, se kterou je dále spojena výše mandatorních výdajů, neukazuje spojitost mezi hospodařením, ke kterému se jednotlivé státy zavázaly a stylem hospodářské politiky, kterou jednotlivé státy v praxi uplatňují. Ani z této analýzy nevyplývá, že by k harmonizaci rozpočtových politik docházelo.

3.4 Vládní dluhy

Vládní dluh je samozřejmě spojen se schodky státních rozpočtů, není ale pravidlem, že s nimi musí korespondovat v čase. Některé země se mohly zadlužit v reakci na další faktory, jako jsou války, ropné krize, atd. a v současnosti nemusí jejich vládní dluh být plně v závislosti na jejich deficitech.

Podstatnou příčinou vládního dluhu je strukturální deficit. Na rozdíl od cyklického deficitu, který je vytvářen v závislosti na kolísání produktu v průběhu hospodářského cyklu, je tedy pouze dočasný, strukturální deficit vzniká na základě nadměrného rozsahu veřejných výdajů. Jejich podstatnou složkou jsou mandatorní výdaje⁵¹. Ty vznikají na základě negativního demografického vývoje⁵² a s tím souvisejícími politickými rozhodnutími. Například v České republice vzrostl podíl mandatorních výdajů z 67,8% v roce 1995 na 86,6% v roce 2004.⁵³

Vysoký vládní dluh a stále se opakující schodky veřejných financí vedou k nedůvěře ze strany investorů. Státům, které se nacházejí v této situaci, se vytváří problém, jak ji řešit. Jedním způsobem je dluh monetizovat. Centrální banka by v této situaci problém řešila natištěním nových peněz. Dluh by tak byl splacen novými penězi. Tento způsob vede k následné inflaci, které se obávají zahraniční investoři, kteří vlastní cenné papíry a díky inflaci se dostanou do ztráty. Díky tomuto stavu panuje mezi investory strach, a tak dochází k odlivu kapitálu ze země. V zemích EU je ale zakázáno úvěrování vlády centrální bankou. Vláda by si mohla půjčit peníze od soukromých investorů, tím by ale snížila jejich úspory, a tak by došlo k vytěsnění soukromých investic. Druhým způsobem je pro vládu nepříjemné řešení, a to snižování vládních výdajů, omezování vládní spotřeby nebo zvyšování daní. Tomu se většina vlád snaží vyhnout, protože tyto kroky jsou velmi nepopulární a snižují pravděpodobnost úspěchu vládnoucích stran v příštích volbách.

Ing. David Prušvic, Ph.D. ve své studii uvádí, že horní hranice dluhu 60% k HDP by měla vládám umožňovat financování reforem, které by měly vést k ozdravování veřejných rozpočtů. Výši 60% hranice nedeklaruje žádná oficiální zpráva. Existuje spíše názor ekonomů, že při této výši dluhu a výše popsaném deficitu by nemělo docházet k zhoršení dlouhodobé fiskální nerovnováhy. V roce 1990 byl totiž vypočítán aritmetický průměr dluhových kvót jedenácti členů Evropského společenství na 64,12%. Do tohoto průměru není počítáno Německo.⁵⁴

Vlády díky této hranici mohou financovat své štedré sociální systémy a vzhledem k těžké vymahatelnosti sankcí za porušení těchto pravidel mnoho vlád tuto hranici překračuje. Vládní dluhy jsou uvedeny v následující tabulce.

⁵¹ Mandatorní výdaje jsou výdaje, které musí být vypláceny státem za jakýchkoliv okolností, neohledně na vývoj ekonomiky. Jsou to například penze, nebo dluhová služba.

⁵² Za negativní demografický vývoj považují stárnutí obyvatelstva a s tím spojené vyšší mandatorní výdaje

⁵³ (Dubská, 2004)

⁵⁴ (Prušvic, 2008 str. 47)

Tab.: 3.12 Dluhy vlád EU v % k HDP (2006,2007,2008)

Země⁵⁵	Dluh 2006	Dluh 2007	Dluh 2008	Země	Dluh 2006	Dluh 2007	Dluh 2008
Belgie	88,1%	84,2%	89,8%	Lucembursko	6,5%	6,7%	13,7%
Bulharsko	22,7%	18,2%	14,1%	Maďarsko	65,6%	65,9%	72,9%
Česká Republika	29,6%	28,9%	29,8%	Malta	63,7%	61,9%	63,7%
Dánsko	32,1%	27,4%	34,2%	Nizozemí	47,4%	45,5%	58,2%
Estonsko	4,5%	3,8%	4,6%	Rakousko	62,2%	59,5%	62,6%
Irsko	24,9%	25,0%	43,9%	Polsko	47,7%	45,0%	47,2%
Německo	67,6%	65,1%	65,9%	Portugalsko	64,7%	63,6%	66,3%
Španělsko	39,6%	36,2%	39,5%	Rumunsko	12,4%	12,6%	13,3%
Řecko	97,8%	95,7%	99,2%	Slovinsko	26,7%	23,4%	22,6%
Francie	63,7%	63,8%	67,5%	Slovensko	30,5%	29,3%	27,7%
Itálie	106,5%	103,5%	106,1%	Finsko	39,7%	35,2%	34,2%
Kypr	64,6%	58,3%	48,4%	Švédsko	45,7%	40,8%	38,3%
Litva	18,0%	16,9%	15,6%	Velká Británie	43,5%	44,7%	52,0%
Lotyšsko	10,7%	9,0%	19,5%	EU-27	61,4%	58,8%	61,6%

Zdroj: (Eurostat, 2010) Government finances statistics. Tabulka vlastní úprava

Tabulka 3.12 ukazuje, že dohodnuté kritérium dluhu 60% k HDP nedodržují převážně státy se silným hospodářským vlivem, které jsou současně členy eurozóny. Mezi ně patří například Itálie (přes 100%), Belgie (přes 84%), Německo (přes 65%), Francie (přes 63%). Dále toto kritérium porušují i menší ekonomiky, jako například Řecko (přes 95%), Malta (přes 62%) a Portugalsko (přes 63%). Zajímavostí je, že v uvedených letech nedocházelo k výraznému poklesu HDP ekonomik daných zemí. I přes tuto skutečnost, až na malé výjimky (Bulharsko, Slovinsko, Slovensko, Finsko) tady neklesal podíl vládního dluhu na HDP. Jednotlivé státy tak nesnižovaly (a ani nyní nesnižují) vládní dluh v období konjunktury, ani v období mírného ekonomického růstu.

V období recese nemusí být tato hranice dodržena. Zemi může být udělena výjimka, vztahující se na hospodaření v období recese. Tato výjimka je paradoxní, neboť tabulka 3.12 ukázala, že ji mnohé státy nedodržují ani v jiných obdobích. Viz tabulka 3.13.

⁵⁵ Země, které jsou zvýrazněny tučně, užívají společnou měnu euro.

Tab. 3.13 Odhad vládních dluhů EU k HDP pro roky 2009, 2010

Země⁵⁶	Dluh 2009	Dluh 2010	Země	Dluh 2009	Dluh 2010
Belgie	96,7%	99,0%	Lucembursko	14,5%	19,0%
Bulharsko	14,8%	17,4%	Maďarsko	78,3%	78,9%
Česká Republika	35,4%	39,8%	Malta	69,1%	71,5%
Dánsko	41,6%	46,0%	Nizozemí	60,9%	66,3%
Estonsko	7,2%	9,6%	Rakousko	66,5%	70,2%
Irsko	64,0%	77,3%	Polsko	51,0%	53,9%
Německo	73,2%	78,8%	Portugalsko	76,8%	85,8%
Španělsko	53,2%	64,9%	Rumunsko	23,7%	30,5%
Řecko	115,1%	124,9%	Slovinsko	35,9%	41,6%
Francie	77,6%	83,6%	Slovensko	35,7%	40,8%
Itálie	115,8%	118,2%	Finsko	44,0%	50,5%
Kypr	56,2%	62,3%	Švédsko	42,3%	42,6%
Litva	29,3%	38,6%	Velká Británie	68,1%	79,1%
Lotyšsko	36,1%	48,5%	EU-27	73,6%	79,6%

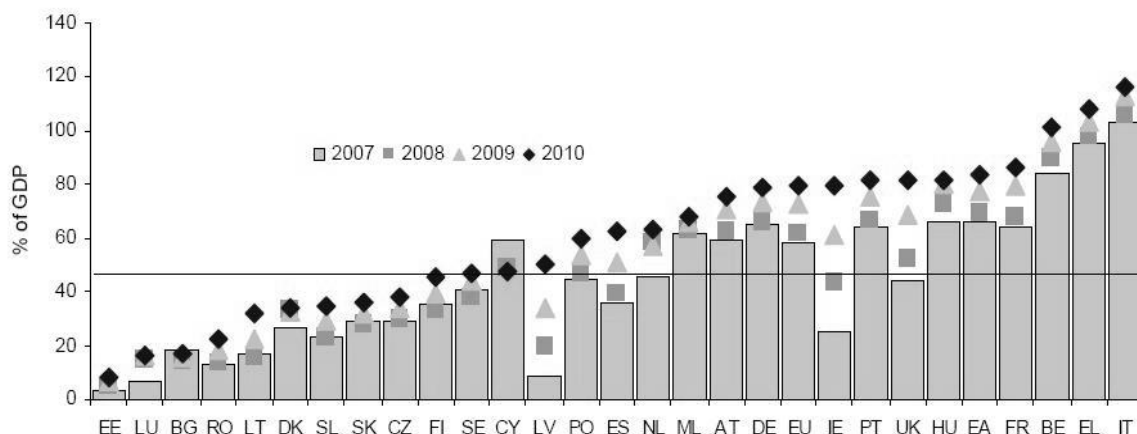
Zdroj: Tabulka vlastní úprava; zdroj dat (Eurostat, 2010) Government finances statistics; (European_Commission, 2010) European economic forecast.

Z tabulky 3.13 je patrné, že mnoho zemí se hranici dluhu 60% k HDP vzdaluje rychlým tempem. Fiskální politiky těchto zemí jsou uvolněné a vlády se v současnosti snaží řešit finanční krizi nadměrnými schodky jejich rozpočtů. Evropská komise se zabývá těmito nadměrnými dluhy a schodky, ty jsou ale obhajovány jako důsledky současné krize (recese), na které lze nahlížet jako na výjimky, při kterých je možné stanovené limity porušovat⁵⁷. Pro názornější pohled na vývoj veřejného dluhu je zde graf 3.14

⁵⁶ Země, které jsou zvýrazněny tučně, užívají společnou měnu euro.

⁵⁷ (Maastrichtská_smlouva, 1992) článek 104

Graf: 3.14 Státní dluh v EU⁵⁸

Zdroj: (European_Commission, 2009 str. 42) Economic crisis in Europe:Causes, Consequences and Responses

I přesto, že státům za nedodržování podmínek hrozí sankce, země se těmito podmínkami neřídí. Pokud je s nimi zahájena procedura nadměrného deficitu, trvá velmi dlouho, než se přejde od rozpoznání situace, jednání s členskými zeměmi, vydávání určitých návrhů a doporučení k uplatnění sankcí. Státy tedy mají velký prostor pro svoji vlastní fiskální politiku, a pokud by měla nastat situace uplatnění sankcí, tak mohou pozměnit svoji výdajovou a příjmovou politiku tak, aby se případným sankcím vyhnuly. To také dokazuje fakt, že zatím žádnému státu, se kterým byla zahájena procedura nadměrného deficitu, nebyla uložena sankce. Viz kapitola 4.

V období recese by sankce mohly být spíše kontraproduktivní. Země, které v tomto období řeší tíživou fiskální situaci, by byly nuceny dále zvyšovat své výdaje právě o případné pokuty. Tento argument by mohl vysvětlovat důvod, proč právě v období recesí se Evropská komise nesnaží aplikovat sankce na země, které stanovené limity porušují. Z výše uvedeného vyplývá, že i přes snahy harmonizovat výdaje členských států EU k harmonizaci ve skutečnosti nedochází. K rázným krokům ze stran vlád dochází až ke konci procedury EDP.

Každá země je samozřejmě specifická a její ekonomické vyspělosti odpovídá samostatná úroveň výše podílu dluhu na HDP. Historie ukazuje, že mnoho zemí nebylo schopno

⁵⁸ BE-Belgie, BG-Bulharsko, CZ-Česká republika, DK-Dánsko, DE-Německo, EE-Estonsko, EL-Řecko, ES-Španělsko, FR-Francie, IE-Irsko, IT-Itálie, CY-Kypr, LV-Lotyšsko, LT-Litva, LU-Lucembursko, HU-Maďarsko, MT-Malta, NL-Nizozemí, AT-Rakousko, PL-Polsko, PT-Portugalsko, RO-Rumunsko, SI-Slovinsko, SK-Slovensko, FI-Finsko, SE-Švédsko, UK-Spojené království Velké Británie a Severního Irska

splácet svůj narůstající dluh, a to i několikanásobně, což vedlo k jejich defaultu. Země Latinské Ameriky, jako například Brazílie, Venezuela a Argentina jsou typickým příkladem tohoto problému. Nezáleží samozřejmě pouze na absolutní výši podílu dluhu, ale také na ratingu, který daná země získá. Čím nižší rating získá, tím obtížnější má přístup k prostředkům z kapitálových trhů a vystavuje se možným problémům. Následující tabulka zobrazuje Evropské země, které nebyly schopny dostát svým závazkům.

Tab. 3.15 Defaulty na zahraničních dluzích v Evropě před 20. Století

Země	Počet defaultů	V letech (1501-1800)	Počet defaultů	V letech (1801-1900)
Španělsko	6	1557, 1575, 1596, 1607, 1627, 1647	7	1820, 1831, 1834, 1851, 1867, 1872, 1882
Francie	8	1558, 1624, 1648, 1661, 1701, 1715, 1770, 1788	X	X
Portugalsko	1	1560	5	1837, 1841, 1845, 1852, 1890
Německo	1	1683	5	1807, 1812, 1813, 1814, 1850
Rakousko	X	X	5	1802, 1805, 1811, 1816, 1868
Řecko	X	X	4	1826, 1843, 1860, 1893
Bulharsko	X	X	2	1886, 1891
Nizozemí	X	X	1	1814
Rusko	X	X	1	1839

Zdroj: (Reinhart_C.M._and_K.S.Rogoff_M.A.Savastano, 2003 str. 8) Table 2: Defaults on External Debt in Europe before Twentieth Century

4 Efekty harmonizace dopadající na jednotlivé státy

Nedisciplinovanost jednotlivých států donutila Evropskou komisi a následně Radu ministrů zabývat se jejich prohřešky proti dohodnutým pravidlům. V této kapitole se budu zabývat jednotlivými procedurami, kterými tyto země prošly.

4.1 Přebytek v Irsku

První případ uplatnění mechanismu Paktu byl poněkud odlišný, než byly představy jeho tvůrců. Mechanismus nebyl uplatněn na nadměrný schodek, ale na přebytek. Irsko v roce 2000 vykazovalo rozpočtový přebytek 3,5% HDP, s tím byla ale také spojena inflace ve výši 5,7%⁵⁹, která byla důsledkem vysokých vládních výdajů a růstu domácí poptávky. Stabilizační rozpočtový program, který vydala irská vláda, počítal s velkým růstem výdajů veřejného sektoru. Ty měly stabilizovat rozpočtový přebytek, ke kterému v tomto období docházelo. V roce 2001 skončilo hospodaření s přebytkem 1,7%⁶⁰ HDP.

Dle zprávy Evropské komise Rada ministrů financí na pokles růstu ekonomiky a na výši inflace reagovala a doporučila Irsku, aby omezilo růst vládních výdajů v reakci na možné zvýšení inflace. Postup byl zdůvodněn tím, že nahlížela na fiskální politiku Irska jako na procyklickou v období, kdy se Irsko potýkalo s vysokou inflací. V roce 2001 bylo doporučení Radou staženo a odůvodněno tím, že Irsko učinilo dostatečné změny k nápravě situace. Plnilo například podmínky Paktu stability a růstu, příprava rozpočtu na rok 2002 přispívala ke zvolnění tempa poptávky, byla zlepšena kontrola agregátních výdajů pro rok 2002 a dále bylo prioritou země rozvíjet infrastrukturu, investovat do lidského kapitálu, do rozvoje vědy a výzkumu. Tyto cíle musely být koordinovány s upravenými vládními výdaji.⁶¹

Na tomto příkladu je vidět, že země nemusí nutně hospodařit s deficitem, aby její fiskální politika byla usměrňována Evropskou komisí a Radou ministrů financí. Jestliže je jednou z priorit HMU nízká inflace, pak mohou být kontrolovány rozpočtové výdaje, na které se nahlíží jako na poptávkotvorné faktory zemí hospodařících i s přebytkem.

⁵⁹ (Šrein, 2003 str. 11)

⁶⁰ (Baldwin_R._and_Ch._Wyploz, 2006 str. 432)

⁶¹ (European_Commission, 2001)

Ve spojení s hospodářskou a finanční krizí se Irsko ocitlo ve velkých problémech. Stalo se druhou zemí, která žádala o finanční pomoc Evropskou unii i Mezinárodní měnový fond. V blízké době bude muset podniknout mnoho reforem, které napomohou ke stabilizaci celého finančního systému země. Na Irsko je tak znovu uvalena procedura nadměrného deficitu.

4.2 Portugalsko

„Ve svém programu stability pro rok 2001 oznámilo Portugalsko deficit ve výši 1,1% HDP pro rok 2001. Výsledkem byly 2,2%, Jakmile byl tento údaj zveřejněn, Komise navrhla vydání včasného varování, ale ECOFIN rozhodl nedržet se tohoto doporučení. Nová vláda, zvolená v roce 2002 odhalila, že rozpočtový deficit za rok 2001 byl ve skutečnosti 4,1% HDP, což odjistilo první proceduru nadměrného deficitu (EDP), Doporučení žádala po Portugalsku, aby mělo svůj rozpočtový deficit nižší než 3% v roce 2003. Portugalsko toho dosáhlo ještě dříve, než harmonogram vyžadoval, a to v roce 2002.“⁶²

Pozdější zpráva Komise ukázala, že tohoto výsledku bylo dosaženo zmanipulováním statistických dat. Procedura nadměrného deficitu byla Portugalsku zrušena v květnu 2008, neboť země začala hospodařit se schodkem nižším než 3% HDP a výhled na roky 2008 a 2009 ukazoval, že se země bude nadále držet pod touto hranicí⁶³.

V roce 2008 Portugalská vláda udržela svůj deficit pod třemi procenty, ale o rok později, v souvislosti s hospodářskou krizí, se její deficit vyšplhal na 9,4% k HDP. Viz tabulky výše. V rámci finanční pomoci, která bude poskytnuta Řecku, je možné, že právě Portugalsko bude další zemí, která se bude potýkat s finančními problémy a bude také žádat Evropské instituce o finanční pomoc. Ratingová agentura Fitch snížila Portugalsku rating na „AA-„. I přes implementaci jistých fiskálních opatření, například ve financování penzí nebo snížení počtu zaměstnanců ve státní sféře, došlo ke snížení ratingu z důvodu ztráty konkurenceschopnosti a flexibility. Ratingová společnost hledí na fiskální změny pozitivně, ale stále tyto změny nejsou příliš důrazné a odhaduje další prohloubení deficitu. Dalším problémem je nízká míra úspor a kapitálu v zemi, to může současnou situaci ještě zhoršit.“⁶⁴

⁶² (Baldwin_R._and_Ch._Wyploz, 2006 str. 432)

⁶³ (Evropská_komise, 2008)

⁶⁴ (Fitch_Ratings, 2010)

4.3 Německo a Francie

V letech 2002 a 2003 se ukázalo, že dalšími státy, které jsou vystaveny proceduře nadměrného deficitu, jsou Německo a Francie. V uvedených letech dosahoval deficit Francie 3,1% a 3,4% HDP a Německa 3,6% a 3,4% HDP⁶⁵. Německu bylo včasné varování Komisí navrženo, ale ECOFIN se nakonec rozhodl, že ho nevydá. V roce 2003 již byl Německu nadměrný deficit deklarován. Německo argumentovalo nutností řešit nepředpokládanou situaci, kterou měly být povodně na východě země. Tento argument nebyl brán jako relevantní a Německu byla deklarována procedura nadměrného deficitu. Německo reagovalo odkladem jistých opatření, která měla snižovat daně, i snížením vládních výdajů.

„Pro rok 2001 Francie oznámila deficit 1,4% HDP, ve skutečnosti byl 2,7%. Po mnoha zdržujících taktických krocích během roku 2002, když deficit dosáhl 3,2% HDP Komise předvídala pro rok 2003 deficit přesahující 3% HDP – oproti velmi optimistické francouzské představě 2,6% - a doporučila vydání včasného varování. V lednu 2003 se ECOFIN tohoto doporučení držel a vyzval Francii ke snížení deficitu o 0,5% HDP každý rok až do roku 2006.“⁶⁶

Na konci roku 2003 se ukázalo, že země daná doporučení ignorují a výhledy jejich schodků stále neklesaly pod úroveň 3%. To vedlo k vydání závazného doporučení pro obě země. Toto doporučení bylo posledním stupněm před uvalením sankcí. Evropská komise se tak dostala do situace, kdy měla navrhnout sankce pro země, které byly pilíři EU a zastánci dodržování Paktu. Podle výroku komisaře pro měnové otázky Pedra Solbese: „Komise doporučuje upustit od sankcí s přihlédnutím k mimořádným okolnostem vyvolaným válkou v Iráku“⁶⁷.

Následný silný lobbying obou zemí vedl k rozhodnutí ECOFINU „poskytnout zatím Německu a Francii odklad na proceduru nadměrného deficitu“⁶⁸. Toto rozhodnutí bylo následně napadeno u Evropského soudního dvora a jím také anulováno. V roce 2007 byla

⁶⁵ (Šrein, 2003 str. 12)

⁶⁶ (Baldwin_R._and_Ch._Wyploz, 2006 str. 432)

⁶⁷ (Šrein, 2003 str. 13)

⁶⁸ (Baldwin_R._and_Ch._Wyploz, 2006 str. 432)

procedura pro oba státy zrušena, neboť obě země dostaly své deficity pod hranici 3% HDP⁶⁹. Německo v tomto období dokonce hospodařilo s přebytkem (viz. tabulka 3.1).

4.4 Itálie a Nizozemí

V roce 2004 bylo navrženo Evropskou komisí Radě ministrů, že by měla vydat Itálii včasné varování. V roce 2003 byl již deficit Itálie 3,2% HDP.⁷⁰ S Itálií byla zahájena procedura nadměrného deficitu a bylo jí doporučeno odstranit nadměrný schodek do roku 2007. Procedura nadměrného deficitu byla s Itálií ukončena v květnu 2008 společně s Portugalskem⁷¹.

Nizozemí v roce 2003 hospodařilo s deficitem 3,2% HDP. Nizozemí bylo v tomto směru disciplinovanou zemí. Komise očekávala, že se země dostane pod úroveň 3% nejpozději v roce 2004, vzhledem k těmto okolnostem nechtěla uvalit na Nizozemí proceduru nadměrného deficitu. Nizozemsko samo požádalo, aby na něho procedura byla uvalena. Tak se také v roce 2004 stalo a v roce 2005 byla opět zrušena.⁷²

V tomto postupu spatřuji od Nizozemska snahu o zvýšení důvěryhodnosti celého Paktu stability a růstu. Vláda dle svých prognóz již pravděpodobně věděla, že se v dalších letech nebude potýkat s rozpočtovými problémy a proto žádala o uvalení EDP.

4.5 Řecko

V roce 2004 Rada ministrů deklarovala Řecku proceduru nadměrného deficitu. Řecká vláda také uvedla, že deficit pro rok 2004 bude ovlivněn pořádáním Olympijských her, a tedy překročí hranici 3% HDP. V lednu 2005 Rada konstatovala, že Řecko nepodniklo ve stanoveném termínu účinné kroky vedoucí ke snížení deficitu v návaznosti na doporučení Rady z 5. 7. 2004⁷³. ECOFIN vydal rozhodnutí, kterým bylo Řecko zavázáno učinit kroky k odstranění nadměrného deficitu nejpozději v roce 2006. V dubnu roku 2005 ECOFIN vzal na vědomí stanovisko Evropské komise, že v této oblasti není třeba proti Řecku podnikat další kroky, neboť země plnila své závazky.

Problém Řecka má ale další průběh. V lednu roku 2010 byly novou řeckou vládou revidovány hodnoty deficitů, a tím bylo zjištěno další falšování statistických dat bývalou

⁶⁹ (Evropská_komise, 2008)

⁷⁰ (Baldwin_R._and_Ch._Wyploz, 2006 str. 433)

⁷¹ (Evropská_komise, 2008)

⁷² (Baldwin_R._and_Ch._Wyploz, 2006 str. 433)

⁷³ (Ministerstvo_financí_ČR, 2005)

vládou Řecka. Jednotlivé ratingové agentury se uchýlily ke snížení ratingu země. Pokud by se Řecko dále neřídilo požadavky Evropské komise, tak by tato situace mohla vyvolat uvalení sankcí a tím vytvořit precedens pro další postup. Řecku byla ale v jeho tíživé situaci poskytnuta evropskými institucemi finanční pomoc a od uvalení sankcí se upustilo.

List The Economist ve své analýze uvedl, že schválená pomoc 25 miliard eur je pouze dočasné řešení. Pokud by se chtěla země vyhnout defaultu, pak by musela být finanční pomoc o mnoho vyšší. Dle analýzy The Economist může Řecko požadovat pomoc až 75 miliard eur. To by mohla být již vysoká částka i pro MMF. Další problém vidí v tom, že se Řecko nemůže spoléhat na domácí úspory, ale je jako deficitní země plně závislé na zahraničních investorech.⁷⁴

Dle ekonoma N. Roubiniho Řecku žádná finanční injekce nepomůže. Základem problémů, kterým země čelí, je nekonkurenceschopnost, lehkovážná fiskální politika, růst mezd, který je rychlejší než růst produktivity práce a zhodnocení eura v období 2002 až 2008.⁷⁵

Ratingová agentura Fitch snížila 9. 4. 2010 rating Řecku z BBB+ na BBB-, což je pouze jeden stupeň nad spekulacním pásmem.⁷⁶ Evropský statistický úřad dále revidoval deficit země z 12,7% na 13,6% a uvedl, že další úprava nad 14% je reálná. Ve své zprávě také podotknul, že řecké statistické údaje považuje i nadále za nespolehlivé.⁷⁷

V dubnu 2010 řecká vláda požádala o pomoc ze strany MMF. Po dohodě MMF, jednotlivých států EU a ECB byla dohodnuta pomoc ve výši 110 miliard eur, z čehož MMF přispěje částkou 30 miliard eur.⁷⁸

Na finanční pomoc takto zadlužené zemi se ozývá mnoho negativních ohlasů. Jedním z nich je názor ekonoma Carl B. Weinberga. Tvrdí, že Řecko bude v příštích pěti letech potřebovat částku až 240 miliard eur, což je dle něho nezískatelná částka ze soukromých zdrojů za jakýchkoliv výší úrokových sazeb. Poté, co země vyčerpá finanční pomoc, dostane se do obdobných problémů, jako je dnes s nízkým ratingem a ještě vyšším zadlužením, a tedy nebude schopna získat potřebné prostředky na finančních trzích.

⁷⁴ (The_Economist, 2010 str. 70)

⁷⁵ (Roubini, 2010)

⁷⁶ (Ainsley, 2010)

⁷⁷ (Eurostat, 2010)

⁷⁸ (IMF, 2010)

Navrhuje dvě zásadní změny pro obnovení důvěry investorů a okolních zemí. Jako první musí země změnit skladbu veřejných financí a dále musí restrukturalizovat svůj dluh.⁷⁹

V současné době je vidět, že se již ani Evropská komise, ani Ecofin nepozastavují nad jednotlivými deficity zemí. Naopak schválená půjčka Řecku ještě více zatěžuje rozpočty členů eurozóny, které mají větší či menší problémy sami se sebou. Během několika týdnů se změnil názor představitelů Evropské komise a od uvažovaných sankcí na Řecko se plynule přešlo k poskytnutí pomoci, která je smlouvami zakázána, i přes nevoli představitelů jednotlivých zemí. Jednotlivá schválená ustanovení jsou tak porušována a jsou považována spíše za překážku, kterou je nutné obejít jakoukoliv cestou. Kladným prvkem této pomoci je dle mého názoru zapojení MMF, který donutí řeckou vládu k větším změnám jejich fiskálního systému, jinak by poskytnutá pomoc mohla přijít také vniveč, což je samozřejmě stále možné.

4.6 Nové členské země

„U šesti nových členských zemí (Česká republika, Slovensko, Polsko, Kypr, Malta, Maďarsko) byl v roce 2004 zjištěn deficit přesahující 3% HDP. S hezkými slovy „zvláštní okolnosti“ byla EDP deklarována všem.“⁸⁰ Procedura nadměrného deficitu byla pro Českou republiku a Slovensko zrušena v roce 2008, pro Maltu roku 2007 a pro Kypr v roce 2006. Slovensko bylo 1. 1. 2009 přijato do Hospodářské a měnové unie.⁸¹

4.7 Lotyšsko

Lotyšsko je další zemí, která je finanční a hospodářskou krizí silně zasažena. Její prvotní příčinou bylo zafixování lotyšské měny (lat) na euro. Centrální banka dále nemohla vykonávat svoji měnovou politiku a byla závislá na rozhodnutí ECB. Musela tak udržovat nízké úrokové míry, které by v případě vlastní nezávislé měnové politiky byly vyšší. Lotyšsko bylo příjemcem velkých objemů zahraničního kapitálu, tím se dostával běžný účet platební bilance do deficitu. V zemi docházelo k nárůstu spotřeby a importu, který vyvolala nadměrná úvěrová expanze. V ostatních zemích se díky krizi úvěrová expanze zpomalila a poklesly také zahraniční investice. Na tento stav ale Lotyšsko doplatilo, neboť nemělo z čeho dále financovat deficit běžného účtu platební bilance a jeho měnový kurz byl zafixován k euru. Stabilita musela být dosažena snížením cen a mezd.

⁷⁹ (Weinberg_C.B., 2010)

⁸⁰ (Baldwin_R._and_Ch._Wyploz, 2006 str. 433)

⁸¹ (Evropská_komise, 2008)

Devalvace měny by pravděpodobně také nebyla tím nejlepším řešením. Lotyšsko bylo v tomto období zadlužené a devalvace by vedla k nárůstu nákladů na dluhovou službu. Při fixním kurzu ale klesají mzdy a ceny, a tím se stává splácení dluhů náročnější a zdlouhavější. Tato země se tak potýká s velkými problémy, neboť například HDP zaznamenal za čtvrté čtvrtletí roku 2008 pokles 10,5%⁸². Lotyšsku byl stanoven Radou rok 2012 jako závazný, kdy musí dosáhnout deficitu nižšího než 3% HDP.⁸³

Evropská unie se rozhodla poskytnout pomoc Lotyšsku částkou 1,2 miliardy eur na podporu ozdravného programu země. Celkem by tak do země mělo plynout 7,5 miliardy eur, a to z Mezinárodního měnového fondu, Evropské banky pro obnovu a rozvoj, Světové banky a také ze zemí, které se rozhodly pomoci.⁸⁴

V této problematice se angažuje i Česká republika, která by měla Lotyšsku půjčit 5,9 miliardy Kč. Zde je vyjádření Ministerstva financí: „Půjčka Lotyšsku je operací, na které český rozpočet nevydělá, ale ani neprodělá ani korunu. Lotyšsko nám samozřejmě uhradí veškeré úroky, které my za vydané dluhopisy zaplatíme. Za sedm let nám bude splacena jistina včetně nákladů, které budeme mít s vydáním dluhopisů a s dluhovou službou. Z pohledu těchto sedmi let je tato operace neutrální a nezvyšuje státní dluh ani o korunu. Jedná se o mimořádně významný akt mezinárodní solidarity v rámci EU k našemu partnerovi, členskému státu EU. Ve chvíli globálního hospodářského ochlazení máme jedinou šanci - postupovat co možná nejvíce koordinovaně a harmonizovaně, alespoň v rámci Evropské unie. Dnes více než kdy jindy potřebujeme své sousedy, naše ekonomiky jsou propojené, a je třeba si navzájem pomáhat. Z dlouhodobého hlediska se nám tato pomoc zcela jistě vyplatí.“⁸⁵

Mezinárodní půjčku Lotyšsku lze chápat jako akt solidarity naší země. Lotyšsko, jako náš obchodní partner, je dle statistik Ministerstva průmyslu a obchodu na 53. místě⁸⁶ z hlediska našich nejvýznamnějších obchodních partnerů. Celkový obrat dosahuje 4 522,5 mil. Kč, přičemž export do Lotyšska činí 3 822,7 mil. Kč⁸⁷.

Z příkladu Lotyšska může pro Českou republiku plynout jisté poučení, jak postupovat například v otázkách přijetí společné měny nebo jakou fiskální politiku zastávat.

⁸² (Brychta, 2009)

⁸³ (European_Commission, 2009)

⁸⁴ (European_Commission, 2009)

⁸⁵ (Ministerstvo_financí_ČR, 2009)

⁸⁶ (MPO_Odbor_03100, 2009)

⁸⁷ (MPO_Odbor_03100, 2009)

5 Budoucnost fiskálních politik v Evropě

Budoucnost fiskálních politik v Evropě se může dále vyvíjet různými směry. Dle některých ekonomů a politiků může docházet k silnějším snahám o harmonizaci a koordinaci fiskálních politik, nebo k nastavení silnějších vynucovacích prostředků Paktu stability a růstu. Na druhou stranu existují názory, že současná krize může silně negativně ovlivnit společný projekt eura tím, že dojde k opuštění eurozóny některými současnými členy a zpřísní se požadavky na země, které by v budoucnu chtěly využívat společnou měnu. Částečný rozpad eurozóny by tedy mohl vést spíše k nižšímu stupni koordinace fiskálních politik.

Dle laureáta Nobelovy ceny J. Stiglitze zatím nebyly představiteli eurozóny podniknuty takové kroky, které by vedly k zamezení šíření „řecké nákazy“, a to může vést k podkopání důvěry v jednotnou společnou měnu. Reakce eurozóny je velmi pomalá, neboť neexistuje společná fiskální instituce, která by rozhodování urychlila. Dle Stiglitze roste tlak na ECB, aby začala poskytovat likviditu centrálním bankám a současně začala nakupovat sama vládní dluhopisy, čímž by porušila svůj stanovený závazek. Evropu zatím postihují problémy ne příliš velkého rozsahu, neboť problémy Řecka, jako malé ekonomiky, tak silně celou unii neovlivní.⁸⁸

Ekonom Ch. Wyplosz se domnívá, že monetární unie bude muset projít celkovou restrukturalizací, aby se mohla vrátit k dodržování společné fiskální disciplíny. Dle ekonoma si musí představitelé měnové unie uvědomit, že neexistuje nic, jako je evropský veřejný dluh nebo evropský veřejný poplatník. Je tedy nutné vytvořit společnou instituci, která bude obsahovat alespoň základní principy výše zmíněných entit a bude spravovat částky, které by měly být k dispozici na řešení podobných problémů. Podle Ch. Wyplosze bylo od počátku zřejmé, že monetární unie nepřinese cenovou stabilitu, pokud se země nebudou chovat disciplinovaně v rámci jejich fiskálních politik. V současnosti jsou ale porušeny základní principy disciplíny tím, že jednotlivé země už nejsou plně odpovědné za svoje fiskální rozpočty, je jim poskytnuta pomoc, která byla smlouvami zakázána. ECB je nyní ochotna nakupovat veřejný dluh. Vyvolává to domněnku, že Pakt stability a růstu nikdy nefungoval. Závažnost situace vidí v tom, že základní principy měnové unie byly

⁸⁸ (Tesař, 2010)

Původní zdroj: BBC: IMF financial rekord „unconvincing“:

http://news.bbc.co.uk/today/hi/today/newsid_8659000/8659059.stm

obětovány kvůli nepřesvědčivým slibům a podvodným jednáním představitelů vlád jednotlivých zemí.⁸⁹

Je ale vytvoření nové instituce nutné? Vznik a její fungování by dle mého názoru bylo velmi nákladné. Vytvářel by se další prostor pro manipulaci se zdroji, které by byly vkládány na účty členskými zeměmi. V současnosti by tedy zdroje tvořily částky, které by jednotlivé země poskytovaly. V praxi by tedy státy, které jsou nyní nadměrně zadluženy, musely přispívat do společné pokladny, a tím ještě navyšovat svůj dluh. Tento postup by tedy byl v rozporu s tím, k čemu se doposud dané země zavázaly.

Další návrh přidal německý ministr financí Wolfgang Schäuble. Domnívá se, že by měl být vytvořen Evropský měnový fond (EMF), který by napomáhal řešit krizové situace a dohlížet na fiskální chování jednotlivých zemí.⁹⁰

Měl by ale vzniklý EMF konkurovat MMF v otázkách spojených s EU? MMF se již zapojuje při řešení krizových situací s problémovými zeměmi, bylo by tedy žádoucí paralelní fungování podobné instituce? Nebo je tento návrh spíše způsob, jak umožnit určité instituci vyloučení nedisciplinované země z eurozóny? Druhá varianta je z mého hlediska pravděpodobnější, neboť návrh vytvoření EMF je myšlenkou ministra financí země, která je nejvíce zatížena finanční pomocí problémovým zemím.

Směr, jakým se bude ubírat v budoucnu koordinace a harmonizace fiskálních politik, může být tedy velmi odlišný. Jednou z možností je záchrana jednotlivých problémových členů a s tím je dále spojen větší stupeň koordinace a dohledu na fiskální politiky jednotlivých zemí. Druhou možností je vyčlenění některých zemí z eurozóny, a to jak Řecka, Portugalska nebo například Německa. S tím by byl spojen nižší stupeň harmonizace fiskálních politik. Třetí možností může být rozpad celé eurozóny, což je dle mého názoru nepravděpodobná varianta, která by ale měla být také brána v úvahu.

⁸⁹ (Wyplosz, 2010)

⁹⁰ (Münchau, 2010)

Závěr

Harmonizace fiskálních politik je snaha zmírnit existenci hospodářských cyklů, odstranit bariéry fungování jednotného vnitřního trhu, zajistit jeho hladké fungování a zabránit působení negativních přelévacích „spillover“ efektů. Snaha o dosažení těchto cílů vedla k vytvoření fiskálních pravidel v podobě konvergenčních kritérií a Paktu stability a růstu.

Pakt stability a růstu se stal výsledkem neschopnosti jednotlivých zemí dodržet fiskální disciplínu i po přijetí jednotné společné měny. Problémy s dodržováním jednotlivých kritérií stanovených v paktu jeho zakladateli (Francií a Německem) a vyjednávací síla těchto dvou zemí v problematice postupu vypořádání se se zeměmi, které daná pravidla nedodržovaly, tedy i samy se sebou vedly v roce 2005 k revizi Paktu stability a růstu. Revizí Paktu stability a růstu došlo k jeho ještě většímu rozmělnění, neboť byl doplněn o další podmínky, které jednotlivým zemím umožňují vyhnout se dodržování stanovených pravidel.

Problematické je zavedení plošného universálního pravidla na všechny členské země eurozóny. Pravidla, která obsahuje právě Pakt stability a růstu, neodráží specifika jednotlivých ekonomik eurozóny a také nezohledňují složení jednotlivých státních rozpočtů, to se jeví jako závažný nedostatek při snaze vynutit jejich dodržování.

Kritéria byla stanovena tak, aby země nepřesáhly hranici 3% deficitu k HDP a 60% hranici vládního dluhu k HDP. Tyto krajní hodnoty měly umožnit státům vypořádat se s případnou hospodářskou krizí. V době konjunktury měly státy hospodařit s vyrovnaným rozpočtem, nebo s přebytky. Jak plyne z výše uvedených analýz, většina států i v době ekonomického růstu spoléhala právě na 3% hranici deficitu k HDP a i v tomto období se zadlužovala. Efektem takto zvolených pravidel se stalo průběžné zadlužování jednotlivých ekonomik a s tím související problémy. Základní myšlenka Paktu stability a růstu byla ignorována a fiskální disciplína se stala pouze abstraktním pojmem.

Členy eurozóny jsou i země, které se snaží stanovené podmínky dodržovat (Finsko, Lucembursko a například Rakousko). Tyto země po většinu sledovaného období dokázaly dodržovat určitou fiskální disciplínu a do rozporu se stanovenými pravidly se dostaly až s příchodem finanční a hospodářské krize. Prostřednictvím negativních spillover efektů ale na ně dopadá nedisciplinovanost ostatních členů eurozóny.

Benevolence Paktu vytváří velký manévrovací prostor pro země, na něž je uvalena procedura nadměrného deficitu. Také fakt, že sankce prozatím nebyla uložena žádnému státu, nestaví před jednotlivé země hrozbu, které by se měly zaleknout a začít se řídit stanovenými dohodami. Harmonizace fiskálních politik je smluvně nastavena, problém je ale ve „vnitřní ochotě“ jednotlivých států ji aplikovat, dokud se tato ochota mezi členy eurozóny nenajde, k harmonizaci fiskálních politik nedojde.

Nedodržování pravidel přivedlo mnoho zemí do potíží. Nejpostiženějšími zeměmi jsou Řecko a Irsko. Současná situace ukazuje, že evropské instituce jsou pro jejich záchranu schopny obětovat základní principy Hospodářské a měnové unie. Evropské instituce záchranou finančních systémů těchto zemí vytvořily precedens a to může mít velmi negativní důsledky pro společnou evropskou měnu, pokud se do podobných problémů dostanou další státy, jako Portugalsko, Španělsko nebo Itálie. Jednotliví ekonomové kladou důraz spíše na nutnost restrukturalizace dluhů a na budoucí větší fiskální disciplínu členů eurozóny, než na jednorázovou finanční pomoc těmto zemím.

Stupeň harmonizace fiskálních politik bude v budoucnosti velmi záviset na výsledné situaci, která vzejde z politických rozhodnutí jednotlivých vlád, vztahujících se k řešení současné finanční a hospodářské krize. K nejnižšímu stupni harmonizace může dojít při rozpadu eurozóny, což je spíše nepravděpodobná varianta. K nižšímu stupni harmonizace může dojít, pokud by se některé země rozhodly opustit eurozónu, tím by ale mohla být vyžadována větší koordinace fiskálních politik zemí, které by zůstaly jejími členy. Vyššího stupně harmonizace by mohlo být docíleno záchranou Řecka, Irska a případně dalších zemí, v souvislosti s větší budoucí fiskální odpovědností. Efektem by mohla být například větší standardizace jednotlivých dluhových produktů nebo vytvoření společných fiskálních institucí.

Citované zdroje

Ainsley, Thomson. 2010. PRESS RELEASE: Fitch Downgrades Greece to 'BBB-'; Outlook Negative. *NASDAQ*. [Online] Dow Jones Newswires, 9. Duben 2010. [Citace: 16. Květen 2010.] <http://www.nasdaq.com/aspx/stock-market-news-story.aspx?storyid=201004091044dowjonesdjonline000499&title=press-release-fitch-downgrades-greece-to-bbb--outlook-negative>.

Alesina_A._and_Perotti_R. 1996. Fiscal Discipline and the Budget Process. *JSTOR*. [Online] Květen 1996. [Citace: 8. Duben 2010.] *The American Economic Review*, Vol. 86, No. 2, pp. 401-407; Papers and Proceedings of the Hundredth and Eighth Annual Meeting of the American Economic Association San Francisco,. <http://www.jstor.org/stable/2118160>.

Baldwin_R._and_Ch._Wyplozs. 2006. *Ekonomie evropské integrace*. Praha : Grada, 2006. ISBN 978-80-247-1807-1.

Beetsma_R._and_H.Uhlig. 1999. An Analysis of the Stability and Growth Pact. *JSTOR*. [Online] Říjen 1999. [Citace: 5. Duben 2010.] *The Economic Journal*, Vol. 109, No. 458, pp. 546-571. <http://www.jstor.org/stable/2565634>.

Brychta, Jaroslav. 2009. Lotyšský problém jménem euro. *Finance.cz*. [Online] 2. Březen 2009. [Citace: 16. Březen 2010.] <http://www.finance.cz/zpravy/finance/211342/>.

Corsetti_G._and_P.Pesenti_A.S.Blinder. 1999. Stability, Asymmetri, Discontinuity: The Launch of European Monetary Union. *JSTOR*. [Online] 1999. [Citace: 1. Duben 2010.] Vol. 1999, No. 2, pp. 295-372. <http://www.jstor.org/stable/2534682>.

Dubská, Drahomíra. 2004. Mandatorní výdaje ve státním rozpočtu České republiky. *Český statistický úřad*. [Online] 14. Červenec 2004. [Citace: 4. Květen 2010.] [http://www.czso.cz/csu/2004edicniplan.nsf/t/D000345DF4/\\$File/1525-04-02.pdf](http://www.czso.cz/csu/2004edicniplan.nsf/t/D000345DF4/$File/1525-04-02.pdf).

European_Commission. 2009. Commission recommends 2012 for correction of the excessive deficit in Latvia and decides to release second loan instalment. *Europa - The official website of the European Union*. [Online] 2. Červenec 2009. [Citace: 16. Březen 2010.] <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/09/1069&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>.

—. **2009.** Economic Crisis in Europe: Causes, Consequences and Responses. *European commission*. [Online] Červenec 2009. [Citace: 20. Březen 2010.] http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication15887_en.pdf. ISBN 978-92-79-11368-0.

—. **2001.** European commission directorate-general for economic and financial affairs. *European commission*. [Online] Březen 2001. [Citace: 20. Duben 2010.] http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication1672_en.pdf. ISSN 1026-6232.

—. **2010.** European Economic Forecast - Spring 2010. *European Commission*. [Online] 20. Duben 2010. [Citace: 5. Květen 2010.]

http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/european_economy/2010/pdf/ee-2010-2_en.pdf. ISBN 978-92-79-14804-0.

Eurostat. 2010. General government deficit (-) and surplus (+). *www.epp.eurostat.ec.europa.eu*. [Online] 2010. [Citace: 18. Listopad 2010.]

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/refreshTableAction.do;jsessionid=9ea7971b30dceabdd82961cd45beb7a7da958ffcbf43.e34RaNaLaxqRay0Lc3uLbNiMchyOe0?tab=table&plugin=0&pcode=teina200&language=en>.

—. **2010.** Harmonised unemployment by gender. *www.epp.eurostat.ec.europa.eu*. [Online] 2010. [Citace: 18. Listopad 2010.]

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=teilm010&plugin=1>.

—. **2010.** Harmonised unemployment rate by gender - total. *www.epp.eurostat.ec.europa.eu*. [Online] 2010. [Citace: 18. Listopad 2010.]

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&language=en&pcode=teilm020&tableSelection=1&plugin=1>.

—. **2010.** Real GDP growth rate. *www.epp.eurostat.ec.europa.eu*. [Online] 2010. [Citace: 18. Listopad 2010.]

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&plugin=1&language=en&pcode=tsieb020>.

—. **2010.** Total population. *www.epp.eurostat.ec.europa.eu*. [Online] 2010. [Citace: 10. Listopad 2010.]

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&language=en&pcode=tps00001&tableSelection=1&footnotes=yes&labeling=labels&plugin=1>.

Eurostat, European_commission. 2010. Government finances statistics. *Eurostat*. [Online] Duben 2010. [Citace: 12. Květen 2010.]

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Government_finances_statistics.

Evropská_komise. 2008. Komise doporučuje v případě Itálie, Portugalska, České republiky a Slovenska zrušit postup při nadměrném schodku. *Europa*. [Online] 7. Květen 2008. [Citace: 17. Březen 2010.]

<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/08/714&format=HTML&aged=0&language=CS&guiLanguage=en>.

Fitch_Ratings. 2010. Fitch Downgrades Portugal to 'AA-'; Outlook Negative. *FitchRatings*. [Online] 24. Březen 2010. [Citace: 16. Květen 2010.]

http://www.fitchratings.com/creditdesk/press_releases/detail.cfm?pr_id=560436.

Frait, Jan. 1997. *Mazínárodní peněžní teorie*. Ostrava : Vysoká škola Báňská - Technická univerzita Ostrava, Fakulta ekonomická, 1997. ISBN 80-7087-395-8.

IMF. 2010. Agreed EU Support Model Boosts Confidence, Says IMF. *International Monetary Fund*. [Online] 11. Květen 2010. [Citace: 13. Květen 2010.] <http://www.imf.org/external/pubs/ft/survey/so/2010/NEW051110A.htm>.

Kopits, George. 2001. Fiscal rules: Useful policy framework or unnecessary ornament? *International monetary fund, working paper WP/01/145*. [Online] Září 2001. [Citace: 4. Duben 2010.] No.145. <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2001/wp01145.pdf>.

Kopits_G._and_S.Symansky. 1998. *Fiscal policy rules*. Washington DC : International monetary fund, 1998. Occasional paper No.162. ISBN 1-55775-704-6.

Kydland_F.E._and_Prescott_E.C. 1977. Rules rather than discretions: The inconsistency of optimal plans. *JSTOR*. [Online] Červen 1977. [Citace: 5. Duben 2010.] The Journal of Political Economy, Vol. 85, No. 3, pp. 473-492. <http://www.jstor.org/stable/pdfplus/1830193.pdf>. ISSN 0022-3808.

Lacina, Lubor a kol. 2007. *Měnová integrace. Náklady a přínosy členství v měnové unii*. Praha : C. H. Beck, 2007. 1. vydání. ISBN 978-80-7179-560-5.

Lamo_A._and_Camba-Mendez_G. 2004. Short-Term Monitoring of Fiscal Policy Discipline. *JSTOR*. [Online] Duben 2004. [Citace: 25. Březen 2010.] Journal of Applied Econometrics, Vol. 19, No. 2, pp. 247-265. <http://www.jstor.org/stable/25146279>.

Maastrichtská_smlouva. 1992. Smlouva o Evropské unii. *EUR-Lex.europa.eu*. [Online] 1992. [Citace: 15. Listopad 2009.] Článek 104. <http://eur-lex.europa.eu/cs/treaties/dat/11992M/word/11992M.doc>.

MFČR. 2002. Povinnosti kandidátských a členských států v procesu integrace s Evropskou unií. *Ministerstvo financí České republiky*. [Online] 2002. [Citace: 15. Duben 2010.] <http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/P12.pdf>.

Ministerstvo_financí_ČR. 2005. Informace o zasedání Rady ministrů hospodářství a financí (ECOFIN) dne 12. dubna 2005 v Lucemburku. *Ministerstvo financí České republiky*. [Online] 12. Duben 2005. [Citace: 16. Duben 2010.] http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/ECOFIN_20050412_pdf.pdf.

—. **2009.** Mezinárodní půjčka Lotyšsku. *Ministerstvo financí České republiky*. [Online] 20. Únor 2009. [Citace: 17. Duben 2010.] http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/xsl/nepresnosti_v_mediich_45828.html?year=2009.

MPO_Odbor_03100. 2009. Ročenka zahraničního obchodu ČR - 2008. *Ministerstvo průmyslu a obchodu*. [Online] 20. Červenec 2009. [Citace: 19. Duben 2010.] <http://download.mpo.cz/get/39234/43678/525720/priloha001.pdf>.

Münchau, Wolfgang. 2010. Shrink the eurozone, or create a fiscal union. *Financial Times*. [Online] 14. Květen 2010. [Citace: 17. Květen 2010.] <http://www.ft.com/cms/s/0/c53c5cc8-2f87-11df-9153-00144feabdc0.html>.

Prušvic, David. 2008. *Fiskální politika, fiskální pravidla a jejich postavení v systému národního hospodářství*. Praha : Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2008. Studie národohospodářského ústavu Josefa Hlávky. ISBN 80-86729-43-5.

Reinhart_C.M._and_K.S.Rogoff_M.A.Savastano. 2003. Debt Intolerance. *JSTOR*. [Online] Leden 2003. [Citace: 11. Březen 2010.] Brookings Papers on Economic Activity, Vol. 2003, No. 1, pp. 1-62. <http://www.jstor.org/stable/1209144>.

Roubini, Nouriel. 2010. A Modern Greek Tragedy May Soon Turn Into a Broader PIIGS Disaster. *Roubini Global Economics*. [Online] 19. Duben 2010. [Citace: 25. Duben 2010.] <http://www.roubini.com/analysis/114470.php>.

Slavík, Michal. 2004. Revize paktu růstu a stability. *Ministerstvo financí České republiky*. [Online] 16. Prosinec 2004. [Citace: 12. Únor 2010.] www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Slavik_P04_ppt.ppt.

Šrein, Zdeněk. 2003. *Pakt stability a růstu - vymoženost nebo přítěž eurozóny?* Praha : Vysoká škola ekonomická v Praze, 2003. Institut pro ekonomickou a ekologickou politiku a katedra Hospodářské politiky; working paper No. 3/2003. ISBN 80-245-0531-2.

Tesař, Martin. 2010. Stiglitz varuje před „omezenou“ budoucností eura; ECB bude možná muset obnovit tisk peněz. *ČSOB*. [Online] 4. Květen 2010. [Citace: 17. Květen 2010.] <http://www.csob.cz/cz/SME/Trhy/Financni-a-kapitalove-trhy/Komentare-meny/Stranky/hzdetail.aspx?Info=30009>.

The_Economist. 2010. Greece's bail-out maths: Safety not. *The Economist*. 2010, Sv. 394, 8675.

Weinberg_C.B. 2010. Only Debt Restructuring Can Save Greece. *THE WALL STREET JOURNAL*. [Online] 14. Duben 2010. [Citace: 15. Květen 2010.] <http://online.wsj.com/article/SB10001424052702303695604575181421506589114.html>.

Wyplosz, Charles. 2010. European Stabilisation Mechanism: Promises, realities and principles. *VOX*. [Online] 12. Květen 2010. [Citace: 15. Květen 2010.] <http://www.voxeu.org/index.php?q=node/5031>.

Přílohy

Příloha č. 1: Počet obyvatel v zemích eurozóny, Švédska, Dánska a Velké Británie

Země	2005	2010
Belgie	10 445 852	10 827 000
Dánsko	5 411 405	5 534 738
Finsko	5 236 611	5 351 427
Francie	62 772 870	64 714 074
Irsko	4 109 173	4 467 854
Itálie	58 462 375	60 340 328
Lucembursko	461 230	502 066
Německo	82 500 849	81 802 257
Nizozemsko	16 305 526	16 574 989
Portugalsko	10 529 255	10 637 713
Rakousko	8 201 359	8 375 290
Řecko	11 082 751	11 305 118
Španělsko	43 038 035	45 989 016
Švédsko	9 011 392	9 340 682
Velká Británie	60 059 900	62 008 048

Zdroj: Tabulka vlastní úprava; (Eurostat, 2010) Total population

Příloha č. 2: Procentuální změna HDP vybraných zemí v letech 2000 – 2010

Země	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010*
Belgie	3,7	0,8	1,4	0,8	3,2	1,7	2,7	2,9	1,0	-2,8	1,3
Dánsko	3,5	0,7	0,5	0,4	2,3	2,4	3,4	1,7	-0,9	-4,7	1,6
Finsko	5,3	2,3	1,8	2,0	4,1	2,9	4,4	5,3	0,9	-8,0	1,4
Francie	3,9	1,9	1,0	1,1	2,5	1,9	2,2	2,4	0,2	-2,6	1,3
Irsko	9,7	5,7	6,5	4,4	4,6	6,0	5,3	5,6	-3,5	-7,6	-0,9
Itálie	3,7	1,8	0,5	0,0	1,5	0,7	2,0	1,5	-1,3	-5	0,8
Lucembursko	8,4	2,5	4,1	1,5	4,4	5,4	5,0	6,6	1,4	-3,7	2,0
Německo	3,2	1,2	0,0	-0,2	1,2	0,8	3,4	2,7	1,0	-4,7	1,2
Nizozemsko	3,9	1,9	0,1	0,3	2,2	2,0	3,4	3,9	1,9	-3,9	1,3
Portugalsko	3,9	2,0	0,7	-0,9	1,6	0,8	1,4	2,4	0,0	-2,6	0,5
Rakousko	3,7	0,5	1,6	0,8	2,5	2,5	3,6	3,7	2,2	-3,9	1,3
Řecko	4,5	4,2	3,4	5,9	4,4	2,3	4,5	4,3	1,3	-2,3	-3
Španělsko	5,0	3,6	2,7	3,1	3,3	3,6	4,0	3,6	0,9	-3,7	-0,4
Švédsko	4,5	1,3	2,5	2,3	4,2	3,2	4,3	3,3	-0,4	-5,1	1,8
Velká Británie	3,9	2,5	2,1	2,8	3,0	2,2	2,8	2,7	-0,1	-5,0	1,2

Zdroj: Tabulka vlastní úprava; (Eurostat, 2010) Real GDP growth rate

Příloha č.3: Výpočet aritmetického průměru procentuálních změn HDP vybraných zemí

Příklad pro 1. skupinu zemí (Francie, Itálie, Německo, Španělsko) pro rok 2000:

Z tabulky v příloze č.2 vybereme hodnoty, které přísluší k daným zemím a roku, pro který chceme aritmetický průměr spočítat. Jednotlivé hodnoty sečteme a vydělíme počtem zemí, které uvažujeme v dané skupině. Výpočet provedeme pro zbývajících roky a také pro zbývajících skupiny zemí. Výsledné hodnoty jsou zaneseny v tabulce 3.3. Výsledné hodnoty jsou zaokrouhleny na dvě desetinná místa.

Získané hodnoty: 3,9; 3,7; 3,2; 5,0

Aritmetický průměr: $(3,9 + 3,7 + 3,2 + 5,0)/4 = 3,95$

Příloha č.4: Procentuální změna deficitů nebo přebytků státního rozpočtu vybraných zemí v letech 2000 – 2010

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010*
Belgie	0,0	0,4	-0,1	-0,1	-0,3	-2,7	0,2	-0,3	-1,3	-6,0	-5,0
Dánsko	2,3	1,5	0,4	0,1	2,1	5,2	5,2	4,8	3,4	-2,7	-5,5
Finsko	6,8	5,0	4,0	2,4	2,3	2,7	4,0	5,2	4,2	-2,5	-3,8
Francie	-1,5	-1,5	-3,1	-4,1	-3,6	-2,9	-2,3	-2,7	-3,3	-7,5	-8,0
Irsko	4,8	0,9	-0,3	0,4	1,4	1,6	2,9	0,0	-7,3	-14,4	-11,7
Itálie	-0,8	-3,1	-2,9	-3,5	-3,5	-4,3	-3,4	-1,5	-2,7	-5,3	-5,3
Lucembursko	6,0	6,1	2,1	0,5	-1,1	0,0	1,4	3,7	3,0	-0,7	-3,5
Německo	1,3	-2,8	-3,7	-4,0	-3,8	-3,3	-1,6	0,3	0,1	-3,0	-5,0
Nizozemsko	2,0	-0,2	-2,1	-3,1	-1,7	-0,3	0,5	0,2	0,6	-5,4	-6,3
Portugalsko	-2,9	-4,3	-2,8	-2,9	-3,4	-6,1	-4,1	-2,8	-2,9	-9,3	-8,5
Rakousko	-1,7	0,0	-0,7	-1,4	-4,4	-1,7	-1,5	-0,4	-0,5	-3,5	-4,7
Řecko	-3,7	-4,5	-4,8	-5,6	-7,5	-5,2	-5,2	-5,1	-7,7	-13,6	-9,3
Španělsko	-1,0	-0,6	-0,5	-0,2	-0,3	1,0	2,0	1,9	-4,2	-11,1	-9,8
Švédsko	3,7	1,6	-1,2	-0,9	0,8	2,3	2,3	3,6	2,2	-0,9	-2,1
Velká Británie	3,6	0,5	-2,1	-3,4	-3,4	-3,4	-2,7	-2,7	-5,0	-11,4	-12,0

Zdroj: Tabulka vlastní úprava; (Eurostat, 2010) General government deficit and surplus

Příloha č.5: Výpočet aritmetického průměru změn deficitů nebo přebytků státních rozpočtů vybraných zemí v roce 2000

Příklad pro 1. skupinu zemí (Francie, Itálie, Německo, Španělsko)

Z tabulky v příloze č.3 vybereme hodnoty, které přísluší k daným zemím a roku, pro který chceme aritmetický průměr spočítat. Jednotlivé hodnoty sečteme a vydělíme počtem zemí,

které uvažujeme v dané skupině. Výpočet provedeme pro zbývajících roky a také pro zbývajících skupiny zemí. Výsledné hodnoty jsou zaneseny v tabulce 3.4. Výsledné hodnoty jsou zaokrouhleny na dvě desetinná místa.

Získané hodnoty: -1,5; -0,8; 1,3; -1,0

Aritmetický průměr: $[-1,5 + (-0,8) + 1,3 + (-1,0)]/4 = -0,50$

Příloha č.6: Procentuální míra nezaměstnanosti v roce 2010 v měsíci červnu

Země	Nezaměstnaní v %	Země	Nezaměstnaní v %
Belgie	8,7	Nizozemsko	4,4
Dánsko	7,0	Portugalsko	10,6
Finsko	8,3	Rakousko	4,5
Francie	10	Řecko	12,2
Irsko	14,1	Španělsko	20,8
Itálie	8,3	Švédsko	8,2
Lucembursko	5	Velká Británie	7,7
Německo	6,7		

Zdroj: Tabulka vlastní úprava; (Eurostat, 2010) Harmonised unemployment rate by gender - total

Příloha č.7: Absolutní počet nezaměstnaných v roce 2010 v měsíci červnu

Země	Nezaměstnaní v %	Země	Nezaměstnaní v %
Belgie	424 000	Nizozemsko	387 000
Dánsko	204 000	Portugalsko	579 000
Finsko	220 000	Rakousko	190 000
Francie	2 904 000	Řecko	612 000
Irsko	300 000	Španělsko	4 837 000
Itálie	2 071 000	Švédsko	409 000
Lucembursko	11 000	Velká Británie	2 421 000
Německo	2 873 000		

Zdroj: Tabulka vlastní úprava; (Eurostat, 2010) Harmonised unemployment by gender

Příloha č.8: Výpočet aritmetického průměru změn deficitů nebo přebytků státních rozpočtů vybraných zemí v roce 2000

Příklad pro 1. skupinu zemí (Itálie, Řecko, Španělsko)

Z tabulky v příloze č.3 vybereme hodnoty, které přísluší k daným zemím a roku, pro který chceme aritmetický průměr spočítat. Jednotlivé hodnoty sečteme a vydělíme počtem zemí, které uvažujeme v dané skupině. Výpočet provedeme pro zbývajících roky a také pro zbývajících skupin zemí. Výsledné hodnoty jsou zaneseny v tabulce 3.4. Výsledné hodnoty jsou zaokrouhleny na dvě desetinná místa.

Získané hodnoty: -0,8; -3,7; -1,0

Aritmetický průměr: $[(-0,8) + (-3,7) + (-1,0)]/3 = \mathbf{-1,83}$